

Cuntas Leithreasa 2024

Vóta 30

Talmhaíocht, Bia agus Mara

Réamhrá

Mar Oifigeach Cuntasaíochta do Vóta Talmhaíochta, Bia agus Mara, ceanglaítear orm gach bliain an cuntas leithreasa don Vóta a ullmhú agus chun an cuntas a chur faoi bhráid an Ard-Reachtaire Cuntas agus Ciste lena iniúchadh.

I gcomhréir leis an gceanglas sin, d'ullmhaigh mé an cuntas i gceangal leis seo ar an méid a caitheadh sa bhliain dar críoch an 31 Nollaig 2024 le haghaidh thuarastail agus chostais na Oifig an Aire Talmhaíochta, Bia agus Mara, lena n-áirítear seirbhísí áirithe atá faoi riaradh na hOifige sin, agus chun deontais agus fóirdheontais áirithe a íoc agus chun deontais áirithe a íoc faoi scéimeanna teoranta airgid thirim agus chun Inis Sionnach a leigheas.

Cuirtear olltoradh an chaiteachais i gcomparáid leis na suimeanna seo a leanas:

- arna dheonú ag Dáil Éireann faoin Acht Leithreasa 2024, lena n-áirítear an méid a d'fhéadfaí a úsáid mar leithreasaí-i-gcabhair do chaiteachas don bhliain, agus
- soláthar do sheirbhísí soláthair chaipitiúil in 2024 as leithreasaí 2023 nár caitheadh faoi na socruithe iarchurtha maidir le tabhairt suas arna mbunú le halt 91 den Acht Airgeadais 2004.

Tá barrachas €83.933 milliún faoi dhliteanas lena ghéilleadh don Stáitchiste.

Tá an ráiteas ar bheartais agus ar phrionsabail chuntasaíochta agus nótaí 1 go 7 mar chuid den chuntas.

Ráiteas faoi Pholasaithe agus faoi Phrionsabail Chuntasaíochta

Tá beartais agus prionsabail chuntasaíochta caighdeánacha maidir le cuntais leithreasa a tháirgeadh leagtha amach ag an Roinn Caiteachais Phoiblí, Seachadadh agus Athchóiriú an Phlean Forbartha Náisiúnta i gclóclán 20 de 2024. Áirítear leis sin cur i bhfeidhm roinnt Caighdeáin Chuntasaíochta de chuid an Rialtais Láir (CGAS) a tugadh i bhfeidhm ón 1 Eanáir 2024. Cuireadh iad seo i bhfeidhm agus an cuntas á ullmhú, ach amháin mar a mhínítear thíos.

Maolú ó chur i bhfeidhm na gcaighdeán cuntasaíochta

Chun aistriú an chuntais leithreasa do Vóta 30 chuig Caighdeáin Chuntasaíochta an Rialtais Láir a éascú, tá maolú páirteach faighte ag an Oifig i leith an chaighdeáin seo a leanas.

Maolú ó CGAS 17, Maoín, Gléasra agus Trealamh

Tá Maoín, gléasra agus trealamh áirithe nach bhfuil aitheanta i gcomhréir le CGAS 17:14. Tá na sócmhainní maoine seo liostaithe in Aguisín A den chuntas leithreasaithe.

Dímheas sócmhainní caipitil

Déantar dímheas réadmhaoine, gléasra agus trealaimh agus amúchadh sócmhainní doláimhsithe a ríomh agus a mhuirearú i gcomhréir le CGAS 17 agus CGAS 31 faoi seach.

Seo a leanas na saolréanna úsáideacha agus na rátaí dímheasa / amúchta gaolmhara do phríomhaicmí sócmhainní caipitil.

<i>Aicme sócmhainne</i>	<i>Saolré fhóinteach</i>	<i>Ráta dímheasa / amúctha</i>
Foirgnimh	50 bliain	2%
Trealamh TF / saotharlainne	5 bliana	20%
Feithiclí agus ionad	10 mbliana	10%
Bogearraí faighte/fhorbartha	10 mbliana	10%

Tá tailte faoi úinéireacht stáit arna rialú nó arna mbainistiú ag an Roinn nach bhfuil luachálacha acu liostaithe in aguisín A.

Fardail

Áirítear ar fhardail ítimí tréidliachta ardtoirte arna luacháil ar mheánchostas ualaithe.

Ráiteas faoi rialú inmheánach airgeadais

Freagracht as an gcóras rialaithe airgeadais inmheánaigh

Mar Oifigeach Cuntasaíochta, admhaím an fhreagracht atá orm a chinntiú go ndéanann an Roinn córas éifeachtach rialaithe airgeadais inmheánaigh a chothabháil agus a oibriú.

Feidhmítear an fhreagracht seo i gcomhthéacs na n-acmhainní atá ar fáil dom agus mo chuid oibleagáidí eile mar Ard-Rúnaí. Chomh maith leis sin, ní féidir le haon chóras rialaithe airgeadais inmheánaigh ach dearbhú réasúnach seachas dearbhú iomlán a thabhairt go ndéantar sócmhainní a chosaint, idirbhearta a údarú agus a thaifeadh i gceart, agus go ndéantar earráidí nó neamhrialtachtaí ábhartha a chosc nó go mbraithfí iad go tráthúil. Is próiseas leanúnach é an córas rialuithe airgeadais inmheánacha a choinneáil agus coimeádtar athbhreithniú leanúnach ar an gcóras agus ar a éifeachtúlacht.

Seirbhísí roinnte

Tá mo chuid freagrachtaí comhlíonta agam maidir le riachtanais an chomhaontaithe bainistíochta seirbhíse idir an Oifig seo agus an Oifig Náisiúnta um Sheirbhísí Comhroinnte maidir le seirbhísí comhroinnte AD agus párolla a sholáthar.

Táim ag brath ar litir dearbhaithe ó Oifigeach Cuntasaíochta an Vóta don Oifig Náisiúnta um Sheirbhísí Comhroinnte go bhfeidhmítear na rialuithe cuí maidir le soláthar seirbhísí comhroinnte don Roinn seo.

Timpeallacht rialaithe airgeadais

Tá timpeallacht rialaithe ina bhfuil na heilimintí seo a leanas i bhfeidhm.

- Sannadh freagrachtaí airgeadais ar leibhéal na bainistíochta le cuntasacht chomhfhreagrach.
- Tá socrúithe tuairiscithe curtha ar bun ag gach leibhéal inar sannadh freagracht as bainistíocht airgeadais.
- Tá nósanna imeachta foirmiúla curtha ar bun chun teipeanna suntasacha rialaithe a thuairisciú agus chun gníomh ceartaitheach iomchuí a chinntiú.
- Tá Coiste Iniúchóireachta ann chun comhairle a thabhairt dom mo chuid freagrachtaí as an gcóras rialaithe airgeadais inmheánach a chomhlíonadh.
- Rinneadh doiciméadú ar nósanna imeachta le haghaidh príomhphróisis ghnó.
- Tá córais i bhfeidhm chun na sócmhainní a chosaint.

Rialuithe riaracháin agus tuairisciú bainistíochta

Tá creat nósanna imeachta riaracháin agus tuairisciú rialta bainistíochta i bhfeidhm, lena n-áirítear sannadh dualgas agus córas tarmलगin agus cuntasachta.

- Tá córas buiséadaithe iomchuí ann le buiséad bliantúil a choinníonn an bhainistíocht shinsearach faoi athbhreithniú.
- Déanann an bhainistíocht shinsearach athbhreithnithe rialta ar thuarascálacha airgeadais tréimhsiúla agus bliantúla a léiríonn feidhmíocht airgeadais i gcoinne réamhaisnéisí.
- Oibríonn córas bainistíochta riosca laistigh den Roinn.
- Bhfuil córais ann atá dírithe ar shlándáil na gcóras TFC a chinntiú.
- Tá treoirlínte rialaithe infheistíochta caipitil agus disciplíní foirmiúla bainistíochta tionscadail ann.

An Coiste Iniúchta agus Iniúchta Inmheánaigh

Tá feidhm iniúchta inmheánaigh ag an Roinn le pearsanra cuí-oilte, a fheidhmíonn de réir cairte scríofa atá faofa agam. Tá a cuid oibre bunaithe ar anailís ar na rioscaí airgeadais a bhfuil an Roinn nochta dóibh agus tá a pleananna iniúcháireachta inmheánacha bliantúla, arna gceadú agam, bunaithe ar an anailís seo. Tá sé mar aidhm ag na pleananna seo na príomh-rialuithe a chlúdach ar bhonn rollach thar thréimhse réasúnta. Déanann mise agus an Coiste Iniúcháireachta athbhreithniú tréimhsiúil ar an bhfeidhm iniúchta inmheánaigh. Chuir mé nósanna imeachta i bhfeidhm chun a chinntiú go leantar le tuarascálacha na feidhme iniúchta inmheánaigh.

Úsáideann an Roinn réimse meicníochtaí chun athbhreithniú agus measúnú leanúnach a dhéanamh ar a córais bainistíochta agus rialaithe airgeadais. Áirítear orthu sin an Grúpa Athbhreithnithe Creidiúnaithe, an Coiste Iniúcháireachta agus an Córas Bainistíochta Riosca.

Déanann an Grúpa Athbhreithnithe um Chreidiúnú, a bhfuil mé i mo chathaoirleach air, athbhreithniú ar thorthaí iniúcháireachta an Aontais agus déanann sé faireachán ar an dul chun cinn maidir le haghaidh a thabhairt ar shaincheistanna rialaithe sainaitheanta agus maidir leis na ceanglais chreidiúnaithe a leagtar síos le rialachán do ghníomhaireachtaí íocaíochta an Aontais a chomhlíonadh.

Tá an Roinn faoi réir iniúchta ag an bhfeidhm Iniúcháireachta Inmheánaí agus ag raon fairsing soláthraithe dearbhaithe seachtracha araon, lena n-áirítear an tArd-Reachtaire Cuntas agus Ciste, Cúirt Iniúcháirí na hEorpa, Coimisiún an AE agus ag comhlacht deimhniúcháin neamhspleách – gnólacht cuntasáíochta gairmiúil – a dheimhníonn cuntais bhliantúla CERT agus CETFT. Sholáthair mé dearbhú bainistíochta don chomhlacht deimhniúcháin le haghaidh chuntais bhliantúla an Aontais, mar a cheanglaítear le Rialachán 2116/2021 ón gComhairle.

Soláthar

Cinntíonn an Roinn go ndírítear go cuí ar dhea-chleachtas soláthair agus gach conradh á ndámhachtain agus go bhfuil nósanna imeachta i bhfeidhm lena chinntiú go gcomhlíontar na treoirlínte ábhartha go léir.

Chuir an Roinn sonraí de 64 conradh neamhiomaíoch de bhreis ar €25,000 sa tuairisceán bliantúil maidir le ciorclán 40/2002 ar fáil don Roinn Caiteachais Phoiblí, Seachadta ar an bPlean Forbartha Náisiúnta agus Athchóirithe.

Neamhchomhlíonadh rialacha soláthair

Chomhlíon an Roinn na treoirlínte cé is moite de 20 gconradh de bhreis ar €25,000 (gan CBL san áireamh) de €2.44 milliún san iomlán (gan CBL san áireamh) mar atá leagtha amach thíos.

- Bronnadh ceithre chonradh le luach comhiomlán €630,000 ar bhonn iomaíoch ar dtús ach ina dhiaidh sin sháraigh siad na tairseacha ábhartha don phróiseas iomaíoch sin.
- Bronnadh naoi gconradh le luach comhiomlán €1.02 milliún ar bhonn iomaíoch ar dtús ach rinneadh iad a ró-rolladh/leanadh le híocaíochtaí ina dhiaidh sin tar éis a ndáta éaga.
- Tháinig seacht gconradh le luach comhiomlán €790,000 chun cinn i gcás nár lorgaíodh formheas ex-ante roimh sholáthar neamhiomaíoch.

Áiríodh na conarthaí thuas sa tuairisceán bliantúil 40/2002 dá dtagraítear thuas.

Tá an Roinn tiomanta do leibhéal an tsoláthair neamhchomhlíontach a laghdú agus leanann sí de bheith ag díriú ar réimsí neamhchomhlíonta ar bhealach modheolaíoch pleanáilte. I ndáil leis sin, déanfar idirghníomhaíocht fheabhsaithe le gach rannán lena n-áireofar seimíneáir ghréasáin faisnéise, oiliúint agus cumarsáid dhíreach chun a áirithiú gur gearán é leis na rialacháin.

Creat riosca agus rialaithe

Leanadh de chóras bainistíochta riosca na Roinne a fhorbairt agus a fheabhsú le linn 2024.

- Oibríonn an Oifig Riosca, atá lonnaithe sa Rannán Airgeadais, go lánaimseartha chun bainistíocht riosca ghníomhach a chur chun cinn agus a fhorbairt ar fud na heagraíochta. Baintear é sin amach trí mheasúnú cáilíochta a dhéanamh ar na rioscaí ar an gclár riosca, trí thacaíocht a sholáthar do bhaill foirne aonair maidir le bainistiú riosca a chur chun feidhme, trí rannpháirtíocht le forbróirí an chórais eRisk chun an córas eRisk a fheabhsú agus a fheabhsú agus trí Cheardlanna spriocdhírthe Bainistíochta Riosca a reáchtáil ar bhonn roinn ar roinn, chun dea-chleachtas a leabú i ndáil le bainistiú riosca.
- Tagann an Coiste Riosca, atá faoi chathaoirleacht an Ard-Rúnaí Cúnta atá freagrach as rialachas agus a bhfuil ionadaíocht aige ag leibhéal Cheann an Rannáin ar fud na Roinne, le chéile ar bhonn ráithiúil agus soláthraíonn sé rialachas agus maoirseacht ar obair na hOifige Riosca.
- Tuairiscíonn an Coiste Riosca ar bhonn ráithiúil don Bhord Bainistíochta.
- Freastalaíonn an fhoireann Riosca ar Ghrúpa Líonraithe Bainistíochta Riosca na Státseirbhíse dhá uair sa bhliain.
- Rinne an Bord Bainistíochta athbhreithniú agus faomhadh ar an mbeartas riosca don Roinn i mí Iúil 2020.
- Cuireadh nósanna imeachta ráithiúla maidir le tuairisciú agus faireachán frithchalaoise chun feidhme agus coinnítear clár calaoise sa Rannán Airgeadais. Cuirtear na tuairisceáin ráithiúla calaoise i gcrích trí Mhol Digiteach na Roinne ó Ráithe 1, 2024.
- Rinne an Bord Bainistíochta beartas calaoise na Roinne, lena n-ionchorpraítear bearta frithchalaoise, a athbhreithniú agus a thabhairt cothrom le dáta agus a fhorghnó in 2022 agus cuireadh oiliúint iomchuí i bhfeidhm ar an bhfoireann uile i mí na Nollag 2023 agus leanann an Oifig Riosca de chomhlíonadh a chur chun cinn don fhoireann uile.
- Rinneadh iniúchadh inmheánach ar bheartas bainistíochta riosca in 2024 ina ndearnadh roinnt moltaí, agus tá na moltaí sin á gcur chun feidhme ag an Roinn.

Monatóireacht agus athbhreithniú leanúnach

Bunaíodh nósanna imeachta foirmiúla chun faireachán a dhéanamh ar phróisis rialaithe, agus cuirtear easnaimh rialaithe in iúl dóibh siúd atá freagrach as gníomhaíocht cheartaitheach a dhéanamh agus don bhainistíocht agus don Bhord Bainistíochta, i gcás inarb ábhartha, ar bhealach tráthúil. Dearbhaím gur sainaithníodh príomhrioscaí agus rialuithe gaolmhara agus go bhfuil próisis curtha i bhfeidhm chun monatóireacht a dhéanamh ar oibriú na bpríomh-rialuithe sin agus aon easnaimh aitheanta a thuairisciú.

Slándáil TFC

Tá an Roinn tiomanta go láidir do shlándáil a córas TFC, le Rannán Slándála Faisnéise seanbhunaithe laistigh d'Fhaisnéis, Bainistíocht agus Teicneolaíocht (IMT) a chlúdaíonn slándáil líonra, slándáil agus comhlíonadh faisnéise, agus cibearshlándáil. Mar fhreagra ar an méadú domhanda ar bhagairt malware agus hacking ríomhaire, tá foireann cibearshlándála a bhfuil taithí acu i bhfeidhm ag an Roinn. Oibríonn an fhoireann seo go réamhghníomhach chun a chinntiú go bhfuil na rialuithe agus na maoluithe teicniúla ábhartha i bhfeidhm ag an Roinn, le rochtain ar an Lárionad Náisiúnta Cibearshlándála (NCSC) agus ar shaineolaithe seachtracha más gá, agus tá siad ar thús cadhnaíochta maidir leis an bhfoireann a choinneáil ar an eolas faoi na rioscaí a bhaineann le cibearshlándáil a bhaineann leis an bhfoireann atá ag obair go cianda.

Leanann an Roinn den staid slándála a neartú chun na hoibleagáidí slándála faoi Threoir NIS2 a chomhlíonadh, trí rannpháirtíocht leanúnach i Líonra Comhordúcháin agus Freagartha Cibearshlándála Rialtas (CORE) an Lárionaid Náisiúnta Cibearshlándála (NCSC) agus trí chloí le Caighdeán Bhonnlíne Cibearshlándála na hEanála Poiblí a d'fhoilsigh NCSC i mí na Samhna 2021, go háirithe trí fheabhas leanúnach a chur ar phróisis freagartha ar theagmhais agus trí phróisis ghnó chriticiúla a rianú ar fud rannáin uile na Roinne. Tá an Roinn réamhghníomhach freisin maidir le feasacht slándála faisnéise a chur chun cinn agus tá oiliúint éigeantach cibearshlándála curtha i bhfeidhm ar gach ball foirne.

Tá socruithe slándála TFC faoi réir athbhreithniú ag roinn iniúchóireachta TF an aonaid iniúchóireachta inmheánaí. Ina theannta sin, tá an Roinn faoi réir iniúchadh creidiúnaithe bliantúil ina ról mar ghníomhaireacht fócaíochta thar ceann an Aontais Eorpaigh. Tá creidiúnú ag an Roinn faoi chaighdeán idirnáisiúnta ISO 27001: Cód Cleachtais maidir le Bainistiú Slándála Faisnéise, mar bhonn dá shlándáil TF. Mar chuid den phróiseas deimhniúcháin seo, tá an Roinn faoi réir iniúchtaí débhlíantúla chun a chinntiú go gcloítear go leanúnach le caighdeán Slándála Faisnéise ISO 27001:2013. Déantar athbhreithniú neamhspleách ar na córais seo ar bhonn rialta. Tá nósanna imeachta cúltaca/aisghabhála doiciméadaithe i bhfeidhm le haghaidh na sonraí criticiúla uile, lena n-áirítear úsáid seirbhísí stórála slána lasmuigh den láthair agus saoráidí athshlánaithe ó thubaiste.

Athbhreithniú ar éifeachtúlacht

Tá nósanna imeachta ag an Roinn chun monatóireacht a dhéanamh ar éifeachtacht a nósanna imeachta bainistíochta riosca agus rialaithe. Bíonn monatóireacht agus athbhreithniú na Roinne ar éifeachtacht an chórais rialaithe airgeadais inmheánaigh bunaithe ar obair na n-iniúcháirí inmheánacha agus seachtracha agus na bainistíochta sinsearaí laistigh den Roinn atá freagrach as an gcreat rialaithe airgeadais inmheánach a fhorbairt agus a chothabháil.

Saincheisteanna rialaithe airgeadais inmheánaigh

Tá na Coimisinéirí Ioncaim ag tabhairt faoi Athbhreithniú CBL agus ÍMAT, rud nach bhfuil curtha san áireamh go fóill.

Brendan Gleeson

Oifigeach Cuntasaíochta
An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara

31 Márta 2025

An Ard-Reachtaire Cuntas agus Ciste Tuarascáil le cur i láthair do Dáil Éireann

Vóta 30 An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara

Tuairim faoin gcuntas leithreasa

Rinne mé iniúchadh ar an gcuntas leithreasa do Vóta 30 An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara don bhliain dar críoch an 31 Nollaig 2024 faoi alt 3 d'Acht an Ard-Reachtaire Cuntas agus Ciste (Leasú), 1993.

Is é mo thuairimse go gcuirtear i láthair go cuí

- sa chuntas leithreasa fáltais agus caiteachas Vóta 30 An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara don bhliain dar críoch an 31 Nollaig 2024, agus
- gur ullmhaíodh an cuntas leithreasa san fhoirm a d'ordaigh an tAire Caiteachais Phoiblí, Bonneagair, Athchóiriúcháin Seirbhíse Poiblí agus Digitiúcháin.

An bonn leis an tuairim

Rinne mé m'iniúchadh ar an gcuntas leithreasa i gcomhréir leis na Caighdeáin Idirnáisiúnta Iniúcháireachta (ISAnna) arna gcur i bhfeidhm ag an Eagraíocht Idirnáisiúnta Uasfhoras Iniúcháireachta. Déantar cur síos ar mo fhreagrachtaí faoi na caighdeáin sin san aguisín a ghabhann leis an tuarascáil seo. Táim neamhspleách ar An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara agus chomhlíon mé mo chuid freagrachtaí eiticiúla eile i gcomhréir leis na caighdeáin.

Creidim go bhfuil an fhianaise iniúchta atá aimsithe agam leordhóthanach agus cuí chun bunús a chur le mo thuairim.

Tuarascáil ar an ráiteas ar rialú inmheánach airgeadais agus ar nithe eile

Chuir an tOifigeach Cuntasaíochta ráiteas ar rialú inmheánach airgeadais i láthair i dteannta an chuntais leithreasa. Tá cur síos déanta ar na freagrachtaí atá orm as tuairisciú ar an bhfaisnéis atá sa ráiteas, agus ar nithe eile a dtuairiscím orthu de réir eisceachta, san aguisín a ghabhann leis an tuarascáil seo.

Neamhchomhlíonadh le rialacha soláthair

Nocht an tOifigeach Cuntasaíochta sa ráiteas ar rialú inmheánach airgeadais go raibh leibhéal ábhartha neamhchomhlíontachta leis na rialacha náisiúnta soláthair i leith conarthaí a bhí i bhfeidhm in 2024.

Clár díothaithe eitinne bólachta

Fiosraítear i gCaibidil 14 de mo *Thuarascáil ar Chuntais na Seirbhísí Poiblí* do 2024 oibriú an chláir atá dírithe ar eitinn bólachta a dhíothú.

Seamus MacCárthaigh

An tArd-Reachtaire Cuntas agus Ciste

28 Méan Fómhair 2025

Aguisín a ghabhann leis an tuarascáil ón Ard Reachtaire Cuntas agus Ciste

Freagrachtaí an Oifigeach Cuntasaíochta

Tá an tOifigeach Cuntasaíochta freagrach as an méid seo a leanas

- an cuntas leithreasa a ullmhú i gcomhréir le halt 22 den Exchequer and Audit Departments Act, 1866
- a áirithiú go mbeidh an cuntas leithreasa i gcomhréir le ceanglais na *Nósanna Imeachta um Airgeadas Poiblí* ón Roinn Caiteachais Phoiblí, Bonneagair, Athchóiriúcháin Seirbhíse Poiblí agus Digitiúcháin agus le hordacháin eile ón Aire Caiteachais Phoiblí, Bonneagair, Athchóiriúcháin Seirbhíse Poiblí agus Digitiúcháin.
- rialtacht na n idirbheart a áirithiú, agus
- cibé rialú inmheánach a chur chun feidhme a chinneann an tOifigeach Cuntasaíochta a bheith riachtanach chun ullmhú an chuntais leithreasa a chumasú, saor ó mhíríteas ábhartha, cibé acu de dheasca calaoise nó earráide.

Freagrachtaí an Ard Reachtaire Cuntas agus Ciste

Ceanglaítear orm faoi alt 3 d'Acht an Ard Reachtaire Cuntas agus Ciste (Leasú), 1993 iniúchadh a dhéanamh ar an gcuntas leithreasa agus tuairisciú air sin do Dháil Éireann á rá cibé acu, i mo thuairimse, a chuirtear na fáлтаis agus an caiteachas a bhaineann leis an vóta i láthair i gceart sa chuntas.

Is é an cuspóir atá agam agus an t iniúchadh á dhéanamh dearbhú réasúnach a fháil maidir le cé acu atá nó nach bhfuil an cuntas leithreasa saor ó mhíríteas ábhartha de dheasca calaoise nó earráide. Tá dearbhú réasúnach ina ardleibhéal dearbhaithe, ach ní ráthaíocht atá ann go mbraithfear le hiniúchadh a dhéantar i gcomhréir leis na Caighdeáin Idirnáisiúnta Iniúcháireachta míráiteas ábhartha i gcónaí nuair is ann dó. Is féidir le míráitis eascairt as calaois nó earráid agus meastar go bhfuil siad ábhartha más rud é, ar bhonn aonair nó ar an gcomhiomlán, go bhféadfaí a mheas le réasún go mbeadh tionchar acu ar chinntí eacnamaíocha úsáideoirí a dhéantar ar bhonn an chuntais leithreasa.

Mar chuid d'iniúchadh i gcomhréir leis na Caighdeáin Idirnáisiúnta Iniúcháireachta, feidhmím breithiúnas gairmiúil agus coinním sceipteachas gairmiúil ar feadh an iniúchta. Ar an dóigh sin,

- Sainaithním na rioscaí a bhaineann le míráiteas ábhartha a thabhairt ar an gcuntas leithreasa, agus déanaim measúnú air sin, cibé acu de dheasca calaoise nó earráide; dearaim agus feidhmím nósanna imeachta iniúcháireachta atá freagrach do na rioscaí sin; agus faighim fianaise iniúcháireachta atá leordhóthanach agus iomchuí chun bonn a sholáthar le mo tuairim. Tá riosca níos mó ag baint le gan míráiteas ábhartha a thagann as calaois a bhrath ná ceann a thagann as earráid a bhrath, ós rud é gur féidir go mbeidh claonpháirteachas, brionnú, neamhghníomhartha intinneacha, mífhaisnéisí nó sárú ar rialú inmheánach i gceist le calaois.
- Faighim tuiscint ar rialú inmheánach atá ábhartha maidir leis an iniúchadh chun nósanna imeachta iniúcháireachta atá iomchuí sna himthosca a dhearadh, ach ní dhéanaim amhlaidh chun tuairim a léiriú ar éifeachtacht na rialuithe inmheánacha.
- Déanaim measúnú ar cé acu a comhlíonadh nó nár comhlíonadh forálacha cuntasaíochta na *Nósanna Imeachta um Airgeadas Poiblí* na Roinn Caiteachais Phoiblí, Bonneagair, Athchóiriúcháin Seirbhíse Poiblí agus Digitiúcháin.

Aguisín a ghabhann leis an tuarascáil ón Ard Reachtaire Cuntas agus Ciste (ar ar leanúint)

Déanaim cumarsáid leis an Oifigeach Cuntasaíochta i leith, i measc ábhair eile, raon feidhme agus uainiú beartaithe an iniúchta agus torthaí iniúchóireachta suntasacha, lena n áirítear aon easnaimh shuntasacha sa rialú inmheánach a shainaithním le linn m'iniúchta.

Tuairiscím, mar eisceacht, más rud é, i mo thuairimse,

- Nach bhfuair mé an fhaisnéis agus na mínithe uile a d'éiligh mé le haghaidh m'iniúchta, nó
- nár leor na taifid chuntasaíochta chun gur féidir iniúchadh a dhéanamh go fonnmhar agus i gceart ar an gcuntas leithreasa, nó
- nach bhfuil an cuntas leithreasa ag teacht leis na taifid chuntasaíochta.

Tuairisciú ar an ráiteas ar rialú inmheánach airgeadais

Le mo thuairim ar an gcuntas leithreasa, ní chlúdaítear ráiteas an Oifigigh Cuntasaíochta maidir le rialú inmheánach airgeadais, ná ní chuirim in iúl aon chineál conclúide dearbhaithe maidir leis sin.

I dtaca le m'iniúchadh ar an gcuntas leithreasa, ceanglaítear orm faoi na Caighdeáin Idirnáisiúnta Iniúchóireachta an ráiteas ar rialú inmheánach airgeadais a léamh agus, ar an dóigh sin, breithniú a dhéanamh ar cé acu atá an fhaisnéis atá ann ar neamhréir ábhartha leis an gcuntas leithreasa nó leis an eolas a fhaightear ann le linn an iniúchta, nó más cosúil gur tugadh míráiteas ábhartha ina leith. Más rud é, bunaithe ar an obair atá déanta agam, go dtagaim ar an gconclúid go bhfuil míráiteas ábhartha ann, ceanglaítear orm an fóras sin a thuairisciú.

Tuairisciú ar ábhair eile

Féachaim le fianaise eile a fháil faoi rialtacht idirbheart airgeadais le linn an iniúchta. Ceanglaítear orm a thuairisciú, faoi alt 3 den Acht um Ard Reachtaire Cuntas agus Ciste (Leasú), 1993, má shainaithním aon chás ábhartha inarb amhlaidh nár cuireadh airgead poiblí i bhfeidhm chun na gcríoch atá beartaithe nó inarb amhlaidh nach raibh idirbhearta i gcomhréir leis na húdaráis a rialaíonn iad.

Ceanglaítear orm freisin, faoi Acht 1993, tuarascáil a ullmhú gach bliain ar cibé ábhair a eascraíonn as mo chuid iniúchtaí ar na cuntais leithreasa a mheasaim a bheith iomchuí. Sna cásanna sin, leis na tuarascálacha iniúchóireachta ar na cuntais leithreasa ábhartha tagraítear don chaibidil nó do na caibidlí ábhartha i mo *Thuarascáil bliantúil ar Chuntais na Seirbhísí Poiblí*.

Vóta 30 Talmhaíocht, Bia agus Mara

Cuntas Leithreasa 2024				
		2024		2023
		Soláthar meastacháin	Olltoradh	Olltoradh
		€000	€000	€000
Caiteachas ar chláir				
A	Sábháilteacht Bia, Sláinte Ainmhithe agus Plandaí agus Leas Ainmhithe			
	Bunmhéid	378,636		
	Géilleadh iarchurtha	2,600		
	Forlíontach	63,165		
			444,401	418,030
				459,218
B	Tacaíocht agus Rialuithe Feirme/Earnála			
	Bunmhéid	979,481		
	Géilleadh iarchurtha	36,000		
	Forlíontach	117,720		
			1,133,201	1,079,651
				862,832
C	Polasaí agus Straitéis			
	Bunmhéid	425,375		
	Forlíontach	22,380		
			447,755	456,783
				447,677
D	Earnáil Bia Mara			
	Bunmhéid	170,608		
	Géilleadh iarchurtha	7,000		
	Forlíontach	(3,265)		
			174,343	169,373
				347,715
Ollchaiteachas				
	Bunmhéid	1,954,100		
	Géilleadh iarchurtha	45,600		
	Forlíontach	200,000		
			2,199,700	2,123,837
				2,117,442
	Bain as			
E	Leithreasaí i gcabhair		436,567	476,437
				245,394
Glanchaiteachas				
	Bunmhéid	1,517,533		
	Géilleadh iarchurtha	45,600		
	Forlíontach	200,000		
			1,763,133	1,647,400
				1,872,048

Barrachas

Tá barrachas an mhéid a sholáthraítear thar an nglanmhéid a chuirtear i bhfeidhm faoi dhliteanas a ghéilleadh don Státchiste. Faoi alt 91 den Acht Airgeadais 2004, féadfar iomlán aon leithreasaí nár caitheadh le haghaidh seirbhísí soláthair chaipitiúil, nó cuid díobh, a thabhairt anonn le haghaidh caiteachais an bhliain dár gcionn. Tugadh €31.8 milliún de leithdháiltí nár caitheadh i leith ghnéithe caipitil an Vóta ar aghaidh go dtí 2025. (nóta 6.6).

	2024 €	2023 €
Barrachas	115,733,405	179,856,624
Géilleadh iarchurtha	(31,800,000)	(45,600,000)
Barrachas le géilleadh	83,933,405	134,256,624

Brendan Gleeson

Oifigeach Cuntasaíochta
An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara

31 Márta 2025

Nótaí don Chuntas Leithreasa

Nóta 1 Ráiteas faoin gCostas Oibriúcháin 2024		
	2024	2023
€000	€000	€000
Costas an chláir	1,742,280	1,690,347
Pá	251,918	237,904
Neamhphá	129,639	189,191
Ollchaiteachas	2,123,837	2,117,442
<i>Bain as</i>		
Leithreasai i gcabhair	476,437	245,394
Glanchaiteachas	1,647,400	1,872,048
Athruithe ar shócmhainní caipitil		
<i>Maoín, gléasra agus trealamh (nóta 2.1)</i>		
Ceannacháin	(6,314)	
Dímheas	4,042	
Diúscairtí airgid thirim	62	
Brabús ar dhiúscairtí	(5)	
<i>Sócmhainní doláimhsithe (nóta 2.2)</i>		
Ceannacháin	(6,653)	
Amúchadh	375	
Athruithe iomlána ar shócmhainní caipitil	(8,493)	(9,303)
Athruithe ar ghlansócmhainní reatha		
Laghdú ar fhardail	608	
Méadú ar réamhíocaíochtaí	(20,735)	
Méadú ar ioncam fabhraithe	(108,674)	
Méadú ar chostais fhabhraithe	41,858	
Laghdú ar ioncam iarchurtha	(1)	
	(86,944)	51,211
Caiteachas díreach	1,551,963	1,913,956
Caiteachas a iompraítear in áiteanna eile		
Glanchaiteachas ar sheirbhísí gaolmhara (nóta 1.1)	104,664	96,632
Cíosanna barúlacha	8,027	8,027
Glanchostas cláir	1,664,654	2,018,615

1.1 Glanchaiteachas ar sheirbhísí gaolmhara

Is éard atá i suim an ghlanchaiteachais ar sheirbhísí comhghaolmhara na suimeanna a leanas i dtaca le Vóta 30 a tabhaíodh in áit eile.

		2024	2023
		€000	€000
Vóta 9	Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim	—	5
Vóta 12	Aoisliúntas agus Liúntais ar Scor	98,013	89,059
Vóta 13	Oifig na nOibreacha Poiblí	5,031	6,037
Vóta 18	An Oifig Náisiúnta um Sheirbhísí Comhroinnte	371	395
Vóta 20	An Garda Síochána	281	263
Vóta 43	Oifig Phríomhoifigeach Faisnéise an Rialtais	774	654
Príomh-Chiste – pinsin aireachta		194	219
		104,664	96,632

Nóta 2 Ráiteas ar an Staid Airgeadais amhail an 31 Nollaig 2024			
	Nóta	2024 €000	2023 €000
Sócmhainní caipitil			
Maoin, gléasra agus trealamh	2.1	28,984	12,888
Sócmhainní doláimhsithe	2.2	13,291	7,013
		42,275	19,901
Sócmhainní reatha			
Banc agus airgead tirim	2.3	105,392	222,639
Fardail	2.4	3,928	4,536
Réamhíocaíochtaí	2.5	61,316	40,581
Iarmhéideanna dochair eile	2.6	17,561	1,023
Ioncam fabhraithe	2.7	192,418	83,744
Iomlán na sócmhainní reatha		380,615	352,523
Lúide			
Dlíteanais reatha			
Costais fabhraithe	2.8	73,565	31,707
Ioncam iarchurtha	2.9	—	1
Iarmhéideanna creidmheasa eile	2.10	74,902	146,838
Glan-mhaoiniú Státchiste	2.11	48,051	76,824
Iomlán na dlíteanais reatha		196,518	255,370
Glansócmhainní reatha		184,097	97,153
Glansócmhainní		226,372	117,054
Ionadaíocht ag:			
Cuntas maoinithe stáit	2.12	226,372	117,054

2.1 Maoin, gléasra agus trealamh ^a

	Talamh	Foirgnimh	Feithiclí agus trealamh	Trealamh oifige, Saotharlainne agus TF	Troscán agus feistis	Iomlán
	€000	€000	€000	€000	€000	€000
Costas nó luacháil						
Amhail an 1 Eanáir 2024	—	—	8,306	33,565	118	41,989
Breiseanna	—	—	871	5,443	—	6,314
Díúscairtí	—	—	(206)	(580)	—	(786)
Coigeartú athluachála ^b	10,485	3,396	—	—	—	13,881
Aistrithe chuig FHC	—	—	(55)	—	—	(55)
Amhail an 31 Nollaig 2024	10,485	3,396	8,916	38,428	118	61,343
Dímheas carntha						
Amhail an 1 Eanáir 2024	—	—	5,590	23,462	49	29,101
Dímheas don bhliain	—	67	525	3,440	10	4,042
Dímheas ar dhiúscairtí	—	—	(206)	(523)	—	(729)
Dímheas maidir le haistriú chuig FHC	—	—	(55)	—	—	(55)
Amhail an 31 Nollaig 2024	—	67	5,854	26,379	59	32,359
Glansócmhainní						
Amhail an 31 Nollaig 2024	10,485	3,329	3,062	12,049	59	28,984
Ag an 31 Nollaig 2023	—	—	2,716	10,103	69	12,888

Nóta ^a Leagtar amach in aguisín A tailte faoi úinéireacht stáit atá á rialú nó á mbainistiú ag an Roinn nach bhfuil luachálacha acu.

^b *Luach cóir na talún agus na tógála a mheas*

Rinne Tailte Éireann luacháil ar thalamh agus ar fhoirgnimh. Tá éifeacht leis an luacháil amhail an 31 Nollaig 2023. Déantar talamh a luacháil ag luach cóir trí úsáid a bhaint as fianaise mhargadhbhunaithe bunaithe ar an úsáid is airde agus is fearr a bhaintear aisti agus tagairt á déanamh do luachanna talún inchomparáide. Déantar foirgnimh a luacháil ag luach cóir trí úsáid a bhaint as fianaise mhargadhbhunaithe.

2.2 Sócmhainní doláimhsithe

	Bogearraí a fuarthas agus a forbraíodh ^a	Sócmhainní atá á bhforbairt	Iomlán
	€000	€000	€000
Costas nó luacháil			
Amhail an 1 Eanáir 2024	2,897	4,820	7,717
Breiseanna	167	6,486	6,653
Curtha in úsáid	6,385	(6,385)	—
Amhail an 31 Nollaig 2024	9,449	4,921	14,370
Amúchadh carntha			
Amhail an 1 Eanáir 2024	704	—	704
Amúchadh don bhliain	375	—	375
Amhail an 31 Nollaig 2024	1,079	—	1,079
Glansócmhainní			
Amhail an 31 Nollaig 2024	8,370	4,921	13,291
Ag an 31 Nollaig 2023	2,193	4,820	7,013

2.3 Banc agus airgead tirim

amhail an 31 Nollaig	2024	2023
	€000	€000
Iarmhéideanna PMG	104,741	222,343
Iarmhéideanna cuntais bhainc tráchtála	651	296
	105,392	222,639

2.4 Fardail

amhail an 31 Nollaig	2024	2023
	€000	€000
Soláthairtí tréidliachta	3,594	4,184
Beostoc	293	305
Fardal talmhaíochta	29	34
Trealamh sábháilteachta	12	13
	3,928	4,536

2.5 Réamhíocaíochtaí

amhail an 31 Nollaig	2024	2023
	€000	€000
Ranníocaíochtaí don Chlár Domhanda Bia (nóta 6.5)	35,000	25,000
Deontais taighde, cáilíochta agus deimhniúcháin	13,217	9,854
Teicneolaíocht bainistíochta faisnéise	4,634	2,809
Eile	5,856	2,621
Rannchuidithe le tionscadail dhomhanda	2,571	—
Síntiúis	38	297
	61,316	40,581

2.6 Iarmhéideanna dochair eile

amhail an 31 Nollaig	2024	2023
	€000	€000
Réamhíocaíochtaí tuarastail	—	1
Óinchestí agus costaisí taistil inaisghabhála	156	231
Dlite ón Státchiste ^a	5,874	—
Réamhíocaíochtaí le OOP	11,531	791
	17,561	1,023

Nóta ^a Cistí breise curtha ar ais chuig an Státchiste

2.7 Ioncam fabhraithe

amhail an 31 Nollaig	2024	2023
	€000	€000
Cistiú EAFRD dlite ón AE	168,388	72,926
Cistí eile AE	195	197
Ró-íocaíochtaí scéime (nóta 6.2)	13,832	1,178
Dlite le haghaidh seirbhísí	10,003	9,443
	192,418	83,744

2.8 Costais fabhraithe

amhail an 31 Nollaig	2024	2023
	€000	€000
Fabhruithe sonracha cláir	55,388	28,299
Costais riaracháin	2,441	811
Seirbhísí TF agus tacaíocht	1,649	2,597
Fabhruithe a bhaineann le párolla	14,087	—
	73,565	31,707

2.9 Géilleadh iarchurtha

amhail an 31 Nollaig	2024	2023
	€000	€000
Ceadúnas mórdhíola	—	1
	—	1

2.10 Iarmhéideanna creidmheasa eile

amhail an 31 Nollaig	2024	2023
	€000	€000
Suimeanna atá dlite don Stát		
Cáin ioncaim	3,435	3,511
Árachas Sóisialach Pá-Choibhneasa	2,464	2,415
Cáin shiarchoinneálach	1,914	2,522
Cáin bhreisluacha	1,395	2,069
Cáin conarthaí ábhartha	128	13
Ranníocaíochtaí pinsin	1,071	1,068
Cáin réadmhaoine áitiúil	17	23
Muirear sóisialta uilíoch	664	731
	11,088	12,352
Urrúis	669	861
Táillí ceadúnaithe lotnaidí	670	475
Réamhíocaíochtaí AE	58,872	129,327
Ilghnéitheach	3,603	3,823
	74,902	146,838

2.11 Glanmhaoiniú ón Státchiste

amhail an 31 Nollaig	2024	2023
	€000	€000
Barrachas le géilleadh	83,933	134,257
Géilleadh iarchurtha	31,800	45,600
Deontas Státchiste neamhtharraingthe	(67,682)	(103,033)
Glan-mhaoiniú Státchiste	48,051	76,824

Ionadaíocht ag:**Féichiúnaithe**

Banc agus airgead tirim	105,392	222,639
larmhéideanna dochair: fionraí	17,561	1,023
	122,953	223,662

Creidiúnaithe

Mar gheall ar an Stát	(11,088)	(12,352)
larmhéideanna creidmheasa: fionraí	(63,814)	(134,486)
	(74,902)	(146,838)
	48,051	76,824

2.12 An cuntas maoinithe stáit

	Nóta	2024	2023
		€000	€000
larmhéid ag an 1 Eanáir		117,054	158,962
Eisiócaíochtaí ón Vóta			
Soláthar meastacháin	Cuntas	1,763,133	
Géilleadh iarchurtha	Cuntas	(31,800)	
Barrachas le géilleadh	Cuntas	(83,933)	
Glanvóta		1,647,400	1,872,048
An chéad uair a aithníodh maoin, gléasra agus trealamh		13,881	—
Caiteachas a iompraítear in áiteanna eile	1.1	104,664	96,632
Measchíos	1	8,027	8,027
Glanchostas cláir	1	(1,664,654)	(2,018,615)
larmhéid amhail an 31 Nollaig		226,372	117,054

2.13 Ceangaltais

	2024	2023
a) Ceangaltais dhomhanda	€000	€000
amhail an 31 Nollaig		
Earraí agus seirbhísí a sholáthar	15,543	35,572
Cláir deontas neamhchaipitil	1,790,340	703,489
Cláir deontais chaipitil	710,808	608,115
Tionscadal móchaipitil	27,130	37,314
Iomlán na gceangaltas atá infheidhmithe le dlí	2,543,821	1,384,490

b) Gealltanais an chláir deontais neamhchaipitil

	Sprioc 2025	Blianta ina dhiaidh sin	2024	2023
	€000	€000	Iomlán €000	Iomlán €000
Deontais don earnáil orgánach	76,500	196,927	273,427	294,162
Scéim ghlas, ísealcharbóin, agraichomhshaoil	—	—	—	3,813
Scéimeanna faoi stiúir áitiúil - reatha	355,348	797,766	1,153,114	78,418
Clár Domhanda Bia	35,000	35,000	70,000	—
Taighde bia	25,105	64,681	89,786	74,443
Scéim Feabhsúcháin Caorach	19,407	3,425	22,832	23,000
An Ciste Eorpach Muirí agus lascaigh	5,200	3,292	8,492	10,954
Ciste Eorpach Muirí agus lascach - babhta nua	6,622	—	6,622	4,349
Clár géanóim sonraí mairteola	—	—	—	1,158
SCEP agus Oiliúint SCEP	54,000	97,605	151,605	211,200
Leas caorach	50	30	80	731
Scéim phíolótach REAP	—	—	—	63
Íocaíochtaí blianachta talún	79	1,023	1,102	1,181
Bainne agus torthaí scoile	2,700	300	3,000	—
Aistriú eolais	8	—	8	17
Clár Dobharcheantair	3,300	6,600	9,900	—
Talmhaíochta Teagasc				
Tionscadail LIFE	128	244	372	—
Iomlán na gceangaltas atá infheidhmithe le dlí	583,447	1,206,893	1,790,340	703,489

	2024	2023
c) Gealltanais an chláir deontais chaipitil	€000	€000
amhail an 31 Nollaig		
larmhéid tosaigh	608,115	745,921
Deontais a íocadh sa bhliain	(177,162)	(241,707)
Gealltanais nua	328,085	159,605
Neamhghealltanais deontais	(48,230)	(55,704)
Iomlán na gceangaltas atá infheidhmithe le dlí	710,808	608,115

d) Gealltanais an chláir deontais chaipitil

	Sprioc 2025	Blianta ina dhiaidh sin	2024 Iomlán	2023 Iomlán
	€000	€000	€000	€000
Foraoiseacht	60,476	426,276	486,752	486,752
Scéimeanna nuachóirithe talmhaíochta dírithe	139,969	—	139,969	25,121
Clár caipitil na nIonad Cuan lascaigh	14,202	16,258	30,460	24,689
SBCI – scéimeanna iasachta	4,944	5,092	10,036	12,750
Scéim gairneoireachta	1,574	—	1,574	8,395
An tIonad Náisiúnta Taighde agus Nuálaíochta um Inbhuanaitheacht Talmhaíochta (NASRIC)	1,572	—	1,572	7,043
Athchóiriú lóistín mac léinn Bhéal Átha hÉis	2,700	—	2,700	2,700
Scéimeanna faoi stiúir áitiúil - caipiteal	1	—	1	2
Ciste Eorpach Muirí agus lascaigh - caipiteal	3,375	—	3,375	—
Tionscnamh bia LEADER	150	—	150	3,495
Deontais infheistíochta caipitil	8,000	26,219	34,219	37,168
Iomlán na gceangaltas atá infheidhmithe le dlí	236,963	473,845	710,808	608,115

e) Gealltanais tionscadal mórchaipitil					
	Caiteachas carnach go dtí an 31 Nollaig 2023	Caiteachas in 2024	Gealltanais tionscadail sna blianta ina dhiaidh sin	Caiteachas iomlán ionchasac h an tionscadail 2024	Caiteachas iomlán ionchasac h an tionscadail 2023
Tionscadal	€000	€000	€000	€000	€000
Tionscadal feabhsúcháin Inis Sionnach	25,886	—	—	—	25,886
Críochfort 7 Port Ros Láir ^a	63,906	10,184	27,130	101,220	101,220
	89,792	10,184	27,130	101,220	127,106

Nóta ^a Tá RTBM ag comhbhunú (43%) saoráid teorann a thógáil ag Cuan Ros Láir – Críochfort 7. Is ionann an gealltanais €27.130 milliún agus an gealltanais iomlán go dtí Meán Fómhair 2025. Nuair a bheidh an tsócmhainn sheasta seo críochnaithe, taispeánfar í ar ráiteas airgeadais Vóta 13 d'Oifig na nOibreacha Poiblí.

2.14 Dlíteanais theagmhasacha

Oibríochtaí AE

1. In 2018, chuir an Coimisiún fócaíochtaí eatramhacha ón gCiste Eorpach Muirí agus lascaigh - Clár Oibríochtúil d'Éirinn ar fionraí, go dtí go réiteofaí na saincheistanna a d'ardaigh an Coimisiún maidir le rialú agus forfheidhmiú. Tugadh aghaidh ar na hábhair sin chun sástacht an Choimisiúin agus in 2024 cuireadh deireadh leis an bhfionraí agus scaoileadh cistí €33.3 milliún.
2. Tá an Roinn ar an eolas faoi smachtbhannaí féideartha i ndáil le hábhair a sainaitníodh tar éis fiosrúcháin riaracháin de bhun Airteagal 102(2) de Rialachán um Rialú an AE 1224/2009 maidir le cúrsaí rialaithe iascaigh mhara. Tá an tÚdarás um Chosaint Iascaigh Mhara, atá neamhspleách maidir le cúrsaí oibríochtúla, gníomhach chun aghaidh a thabhairt ar na torthaí. Tá cineál agus uainiú aon dlíteanais a d'fhéadfadh a bheith ann fós éiginnte.

Tar éis iniúchadh a rinne an Coimisiún in 2018, fuair Éire cinneadh foirmiúil maidir le rún an Choimisiúin fiosrúcháin riaracháin a dhéanamh faoi Airteagal 102(2) de Rialachán 2009 an Aontais maidir le Rialú ar Iascach chun meastóireacht a dhéanamh ar chumas na hÉireann rialacha an Chomhbheartais Iascaigh (CBI) a chur i bhfeidhm. Cuireadh torthaí an fhiosrúcháin in iúl d'Éirinn i mí na Nollag 2020. Is ábhair forfheidhmithe dlí d'údarais rialaithe na hÉireann iad faireachán agus rialú a dhéanamh ar shoithí iascaireachta laistigh de Limistéar Iascaigh Eisiach na hÉireann. Faoi Acht Iascaigh Mhara agus Dlíne Muirí 2006, baineann gach saincheist oibríochta den chineál seo go heisiach leis an Údarás um Chosaint Iascaigh Mhara (SFPA) agus leis an tSeirbhís Chabhlaigh.

Go príomha, shainaithin an Coimisiún easnaimh a bhaineann le rialú éifeachtach ar iascaigh pheiligeacha, saincheistanna a bhaineann le tearcthuairisciú ghabhálacha na speiceas sin; córas smachtbhannaí neamhleor agus neamhéifeachtach i leith cionta arna ndéanamh ag oibreoirí; agus easpa rialaithe agus forfheidhmithe ar ghabhálacha tuinníní gorma ag soithí áineasa.

Chuir an tÚdarás um Chosaint Iascaigh Mhara (SFPA) le tacaíocht ó oifigigh na Roinne, nuair a bhí tairbhe ag baint leis, tús le próiseas rannpháirtíochta le Coimisiún an AE. Leis an rannpháirtíocht leis an gCoimisiún, bhíothas in ann meastóireacht iomlán a dhéanamh ar thorthaí an fhiosrúcháin agus breithniú a dhéanamh ar na gníomhaíochtaí a shainaithin an Coimisiún. Táthar ag fanacht faoi láthair ar ghníomhaíocht fhoirmiúil ón gCoimisiún maidir le haon chéimeanna eile a d'fhéadfadh sé a ghlacadh. Tuigtear, áfach, go measann SFPA gur thug sé aghaidh den chuid is mó ar na teipeanna a shainaithin AS Mare in iniúchadh 2018 agus ar thorthaí an fhiosrúcháin riaracháin.

3. Tá an Roinn ar an eolas freisin faoi dhícheadú féideartha i ndáil leis na próisis iniúcháireachta seo a leanas atá ar siúl faoi láthair. Tá méid nó uainiú iarbhír aon dliteanais fhéideartha éiginnte.

- Imréiteach Cuntas 2023 don Bhliain Airgeadais 2022 – Thug an Coimisiún barúlacha i ndáil le hobair an Chomhlachta Deimhniúcháin. Maidir leis an nGníomhaireacht Íocaíochta, tá barúlacha le leanúint freisin. Tionóladh cruinniú déthaobhach i mí na Samhna 2023. D'iarr AS Agri tuilleadh faisnéise agus doiciméadachta chun a fhíorú go bhfuil an daonra lena mbaineann scoite amach ó fhothacar laistigh de scéim TAMS. Tá tuilleadh faisnéise curtha ar fáil ag an Roinn chun a fhíorú go bhfuil an daonra atá buailte scoite amach ó fhothacar laistigh de TAMS agus ní daonra iomlán TAMS. Tá an Roinn ag fanacht leis an litir/litir dheireanach idir-réitigh maidir leis an bhfiosrúchán seo.
- Iniúcháireacht 2024 ar Scéimeanna CCRR Caiteachas CERT agus CETFT faoin bPlean Straitéiseach CBT (CSP) atá ann faoi láthair agus faoin gclár CBT a bhí ann roimhe seo freisin. Tá an t-iniúchadh seo ar siúl faoi láthair. Iniúchadh raon feidhme an-leathan a bhí ann agus fuair an Roinn dhá Litir Torthaí ina dhiaidh sin, ceann amháin maidir leis an gclár CBT roimhe sin a fuarthas an 14 Deireadh Fómhair 2024 agus an dara ceann maidir le torthaí CSP a fuarthas an 3 Nollaig 2024. Tá cruinniú déthaobhach le AS Agri maidir leis an iniúchadh seo beartaithe do mhí Aibreáin 2025.

Scéimeanna ráthaíochta creidmheasa

Sheol an Roinn Fiontar, Trádála agus Fostaíochta (RFTF) an Scéim Ráthaíochta Creidmheasa COVID-19 (SRCC) i mí Mheán Fómhair 2020 chun cabhrú le gnólachtaí a raibh tionchar diúltach ag COVID-19 orthu agus a dúnadh d'iasachtú an 30 Meitheamh 2022. Rinneadh comhaontú idir RFTF agus an Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara (RTBM) chun feirmeoirí agus na hearnálacha agraibhia agus bia mara a áireamh sa scéim.

Chuir SRCC ráthaíocht Stáit 80% ar fáil d'iasachtóirí rannpháirteacha ar shaoráidí iasachta suas le huasmhéid €2 billiún. Forbraíodh an Scéim i gcomhréir le Creat Sealadach an Choimisiúin Eorpaigh maidir le Státchabhair agus bhí sí ar fáil d'fhiontair bheaga agus mheánmhéide (FBManna), do chuideachtaí meánchaipitlithe beaga agus do tháirgeoirí príomhúla a chomhlíon na critéir incháilitheachta.

Sheol RFTF Scéim Ráthaíochta Creidmheasa na hÚcráine (UCGS) i mí Eanáir 2023 agus dhún sí d'iasachtú an 31 Nollaig 2024 Forbraíodh an Scéim chun cabhrú le gnólachtaí a raibh tionchar ag méaduithe costais a d'eascair as an gcoinbhleacht san Úcráin orthu. Rinneadh comhaontú idir RFTF agus an RTBM chun feirmeoirí agus na hearnálacha agraibhia agus bia mara a áireamh sa scéim.

Chuir UCGS iasachtaí €1.2 billiún ar fáil do FBManna agus do chuideachtaí meánchaipitilthe beaga chun críocha caipitil oibre agus infheistíochta. Tá iasachtaí suas le €1 mhilliún ar fáil ó iasachtóirí rannpháirteacha, lena n-áirítear bainc, soláthraithe neamhbhainc agus comhair chreidmheasa. Is í Corparáid Baincéireachta Straitéiseach na hÉireann (SBCI) a riarann an Scéim.

I gcás gach ceann de na Scéimeanna sin, íocann an Stát (an ráthóir) an ráthaíocht leis an iasachtóir rannpháirteach ar an bpríomh-iarmhéid gan íoc neamh-aisghabhála ar iasacht i gcás ina mainníonn iasachtaí ar na haisíocaíochtaí. Tá dliteanas RTBM teoranta don phríomh-iarmhéid a bhaineann le hiasachtaí d'fheirmeoirí agus d'earnálacha an agraibhia agus an bhia mara.

Ba é €53.977 milliún an neamhchosaint uasta iomlán don Roinn i ndáil le hiasachtaí gan íoc amhail an 31 Nollaig 2024 (2023: €54.931 milliún). Meastar faoi láthair gurb ionann éilimh agus €400,000 in aghaidh na bliana. Comhcheanglaíodh glanchaiteachas ar na scéimeanna sin €196,000 le haghaidh 2024, €237,000 le haghaidh 2023 agus €225,390 le haghaidh 2022.

Ní mór do ghnólachtaí a bhaineann leas as na Scéimeanna seo préimh bheag a íoc leis an Roinn. Íoctar éilimh i gcoinne na ráthaíochta le hiasachtóirí rannpháirteacha ó fhocheanteideal C.10 scéim iasachta SBCI. Íocann RFTF costais na n-íocaíochtaí leis an SBCI chun an scéim a oibriú.

Eile

Tá athbhreithniú riosca á dhéanamh ag na Coimisinéirí Ioncaim ar CBL do 2022 nach bhfuil tugtha chun críche go fóill. Rinne an Roinn nochtadh spreagtha tar éis di athbhreithniú a dhéanamh ar an tréimhse agus shuigh sí go raibh dliteanas CBL dlite. Íocadh é seo leis na Coimisinéirí Ioncaim.

Tá na Coimisinéirí Ioncaim ag tabhairt faoi athbhreithniú ÍMAT do 2021 agus 2022, nach bhfuil críochnaithe go fóill. Tar éis a shuí go bhfuil dliteanas ÍMAT ann don tréimhse seo, tá sainchomhairleoirí cánach fostaithe ag an Roinn chun méid an dliteanais sin a shoiléiriú agus tá sí ag súil le nochtadh spreagtha a dhéanamh i R2 2025.

Tá baint ag an Roinn le roinnt imeachtaí dlíthiúla atá ar feitheamh a d'fhéadfadh dliteanais a chruthú, ag brath ar thoradh na dlíthíochta. Tá aon mhéid iarbhir nó uainiú na ndliteanas féideartha éiginnte.

2.15 Dliteanais eile

Scéim Iasachta don Fhás Amach Anseo

Is iasacht infheistíochta caipitil fhadtéarmach í an Scéim Iasachta um Fhás sa Todhchaí (FGLS) a d'fhorbair RTBM agus RFTF, i gcomhpháirtíocht leis an Roinn Airgeadais, an SBCI agus an Ciste Eorpach Infheistíochta (CEI).

Bhain FGLS tairbhe as ráthaíocht ón Aontas Eorpach faoin gCiste Eorpach le haghaidh Infheistíochtaí Straitéiseacha (CEIS).

Sheol an SBCI an Scéim i mí an Mheithimh 2019 agus dúnadh í d'iarratasóirí i mí an Mhárta 2023. Tá an tréimhse aisíocaíochta le críochnú an 31 Márta 2023.

Rinneadh é a sheachadadh trí sholáthraithe airgeadais rannpháirteacha agus rinneadh suas le €300 milliún d'iasachtaí infheistíochta a chur ar fáil do ghnólachtaí incháilithe Éireannacha, lena n-áirítear feirmeoirí agus na hearnálacha agraibhia agus bia mara. Bhí praghas iomaíoch ar na hiasachtaí (uasráta úis iasachta tosaigh de 4.5% le haghaidh iasachtaí níos lú ná €250,000), bhí siad ar feadh téarmaí 8-10 mbliana agus thacaigh siad le hinfeistíocht straitéiseach fhadtéarmach i dtimpeallacht iar-Brexit. Íosmhéid iasachta €100,000 suas le huasmhéid €3,000,000 in aghaidh an iarratasóra a cuireadh isteach.

Spreag tionchar suntasach tobann airgeadais phaindéim COVID-19 ar ghnólachtaí seoladh an dara tráinse €500 milliún in 2020, agus bhí suas le 40% ar fáil don earnáil agraibhia.

B'ionann costas an €300 milliún tosaigh a bhí ar fáil agus €62 mhilliún, ar mhaoinigh RTBM €25 mhilliún de.

Is éard a bhí sa chostas acmhainneachta méadaithe ná €106 million, agus €42 million de sin á sholáthar ag RTBM.

Is scéim iasachta roinnte riosca (poiblí/príobháideach) é an FGLS agus maoiníonn an t-airgead poiblí na ráthaíochtaí iasachta. De réir mar a aisíoctar iasachtaí, bíonn an t-airgead poiblí inaisíoctha leis an Stát.

Costas díreach FGLA do Vóta 30 Talmhaíocht, Bia agus Muir

	2019 – 2023	2024	2025-2033	Iomlán
	€000	€000	€000	€000
Foráil chéad chailteanas				
Céad chailteanas EIF	48,000	—	—	48,000
Céad chailteanas SBCI	9,797	—	—	9,797
Táillí bainistíochta				
Táillí bainistíochta EIF	1,903	300	2,500	4,703
Táillí bainistíochta SBCI	4,380	—	—	4,380
Costas iomlán ^a	64,080	300	2,500	66,880

Nóta ^a Athrófar na costais iomlána ag deireadh na scéime, nuair a bheidh luach iomlán an chaiteachais ar éilimh mhainneachtana ar eolas, agus asbhainfear é ó na ranníocaíochtaí céadchailteanais a rinne an Roinn. Cuirfear an t-iarmhéid ar fáil don Roinn ag an bpointe sin, rud a laghdóidh costas na scéime.

Anailís ar iasachtaí FGLS a eisíodh go dtí Vote 30		
Bliain na hiasachta a eisíodh	2019 – 2024	
	Líon iasachtaí €000	Luach iasachtaí €000
iasachtaí a tarraingíodh síos	1,589 ^a	236,084
iasachtaí aisíoctha	151	20,494
iasachtaí Beo (méid aisíoctha)	1,387	77,692
iarmhéid atá fós ann ^b	1,387	131,794 ^c

Nóta ^a Baineadh iasacht amháin den phunann ag an iasachtóir ar aghaidh toisc nach raibh cuspóir na hiasachta i gcomhréir leis na cinn a cheadaítear i dtéarmaí agus coinníollacha na scéime.

^b Is é €105.44 milliún (80% den iarmhéid foriomlán gan íoc) an dliteanas féideartha atá ar an Roinn amhail an 31 Nollaig 2024.

^c Ní áirítear éilimh íoctha agus iasachtaí mainnithe san iarmhéid.

Scéim Iasachta Fáis agus Inbhuanaitheachta

Is iasacht infheistíochta fhadtéarmach í an Scéim Iasachta Fáis agus Inbhuanaitheachta (GSLS), a seoladh i mí Mheán Fómhair 2023, arna soláthar ag SBCI lena soláthraítear ráthaíocht neamhchaidhpeáilte 80% d'iasachtóirí rannpháirteacha. 20% soláthraithe airgeadais, 16% SBCI agus 64% EIBG.

Tá íosmhéid 30% de mhéid an iasachtaithe dírithe ar chuspóirí inbhuanaitheachta comhshaoil agus é mar aidhm leis sin cabhrú le FBManna infheistíocht a dhéanamh san inbhuanaitheacht agus san éifeachtúlacht fuinnimh. Is le haghaidh iasachtaí le haghaidh infheistíochtaí straitéiseacha atá an chuid eile (suas le) 70% den iasachtú d'fhonn táirgiúlacht agus iomaíochas a mhéadú agus, ar an gcaoi sin, bonn taca a chur faoi inbhuanaitheacht agus fás gnó amach anseo.

Roinneann RFTF agus RTBM na costais a bhaineann le GSLS ar bhonn 60:40. Tacaíonn ranníocaíocht RTBM le SLS le suas le 40% d'iasachtú don earnáil agraibhia.

Beidh na costais a bhaineann le scéim €500 milliún thart ar €117.3 milliún, agus cuirfidh RTBM €45 mhilliún ar fáil idir 2022 agus 2026. Cumhdaítear leis an gcistiú sin ráthaíocht chéadchailiteanais (i.e. na ráthaíochtaí Stáit chun an chéad chuid de chailiteanais ar aon mhainneachtain a chumhdach) agus costais riaracháin le haghaidh CEI agus SBCI araon.

Tá an scéim ar fáil ar feadh trí bliana nó go dtí go mbeidh sí suibscríofa go hiomlán leis an tréimhse aisíocaíochta atá le críochnú 30 Meitheamh 2036.

Is scéim iasachta roinnte riosca (poiblí/príobháideach) é an GSLS agus maoiníonn an t-airgead poiblí na ráthaíochtaí iasachta. De réir mar a aisíoctar iasachtaí, bíonn an t-airgead poiblí inaisíoctha leis an Stát.

Costas díreach GSLS ar RTBM				
	2022-2023	2024	2025-2036	Iomlán
	€000	€000	€000	€000
Foráil chéad chaillteanas				
Céad chaillteanas EIF	26,000	—	—	26,000
Céad chaillteanas SBCI	3,252	—	—	3,252
Táillí bainistíochta				
Táillí bainistíochta EIF	753	696	4,393	5,842
Táillí bainistíochta SBCI	4,846	—	4,348	9,194
Costas iomlán ^a	34,851	696	9,437	44,984

Nóta ^a Athrófar na costais iomlána ag deireadh na scéime, nuair a bheidh luach iomlán an chaiteachais ar éilimh mhainneachtana ar eolas, agus asbhainfear é ó na ranníocaíochtaí céadchaillteanais a rinne an Roinn. Cuirfear an t-iarmhéid ar fáil don Roinn ag an bpointe sin, rud a laghdóidh costas na scéime.

Anailís ar iasachtaí faoin Scéim Iasachta Fáis agus Inbhuanaitheachta a eisíodh go dtí Vote 30				
Bliain na hiasachta a eisíodh				
	2023		2024	
	Líon iasachtaí	Luach iasachtaí	Líon iasachtaí	Luach iasachtaí
		€000		€000
Iasachtaí a tarraingíodh síos	19	1,654	453	49,134
Iasachtaí aisíochtha	—	—	2	145
Iasachtaí aisíochtha	—	—	—	—
Iasachtaí beo (méid aisíochtha)	19	2	451	4,237
	19	1,652	451	44,752

Nóta ^a Is é €35.801 milliún (80% den iarmhéid foriomlán gan íoc) an dliteanas féideartha atá ar an Roinn amhail an 31 Nollaig 2024.

2.16 Léasanna oibriúcháin

a) Léasanna oibriúcháin (léasóir)	2024
	€000

Ioncam léasa oibriúcháin don bhliain	22
--------------------------------------	----

amhail an 31 Nollaig	2024
	€000

Seo a leanas na híocaíochtaí léasa íosta comhiomlána a gheofar faoi léasanna oibriúcháin neamh-inchealaithe amach anseo

Laistigh de bhliain amháin	22
----------------------------	----

Idir 1 agus 5 bliana	44
----------------------	----

Níos déanaí ná 5 bliana	—
-------------------------	---

Iomlán na n-infhaighte léasa oibriúcháin neamh-inchealaithe	66
---	-----------

b) Léasanna oibriúcháin (léasaí)	2024
	€000

Costas léasa oibriúcháin don bhliain	19
--------------------------------------	----

amhail an 31 Nollaig	2024
	€000

Seo a leanas na híocaíochtaí léasa íosta comhiomlána amach anseo a bheidh le híoc faoi léasanna oibriúcháin neamh-inchealaithe

Laistigh de bhliain amháin	19
----------------------------	----

Idir 1 agus 5 bliana	19
----------------------	----

Níos déanaí ná 5 bliana	—
-------------------------	---

Iomlán na ngealltanais léasa oibriúcháin neamh-inchealaithe	38
---	-----------

2.17 Tionchar na n-athruithe ar an mbeartas cuntasáíochta in 2024

Cuireadh naoi gcaighdeán cuntasáíochta nua de chuid an rialtais láir (CGAS) chun feidhme le héifeacht ón 1 Eanáir 2024. Bhí an tionchar seo a leanas ag an gcur chun feidhme ar chomhardú cistiúcháin an Stáit.

	2024
	€000
Fabhrú pá saoire ^a	(7,329)
Fabhrú párolla ^a	(6,758)
Aitheantas den chéad uair ar shócmhainní maoine ^b	13,881
	(206)
Nóta ^a CGAS 39A Sochair Fostaithe Cuid A	
^b CGAS 17 Maoin, Gléasra agus Trealamh	

Nóta 3 Caiteachas Vóta

Anailís ar chaiteachas riaracháin

Rinneadh caiteachas riaracháin a leagtar amach thíos a chionroinnt ar fud na gclár, chun costálacha iomlána an chláir a chur i láthair.

		2024	2023
		Soláthar meastacháin	Olltoradh
		€000	€000
i	Tuarastail, pá agus liúntais		
	<i>Bunmhéid</i>	250,440	
	<i>Forlíontach</i>	5,400	
		255,840	251,918
ii	Taisteal agus cothú		
	<i>Bunmhéid</i>	7,000	
	<i>Forlíontach</i>	1,000	
		8,000	8,183
iii	Costais oiliúna agus forbartha agus teagmhasacha	3,000	2,351
iv	Seirbhísí oibríochtúla, soláthairtí agus trealamh éagsúil ^a	10,000	7,779
v	Infheistíocht caipitil dhigitigh agus costais TF ^a		
	<i>Bunmhéid</i>	72,000	
	<i>Forlíontach</i>	6,000	
		78,000	78,401
			78,010

		2024		2023
		Soláthar meastacháin	Olltoradh	Olltoradh
		€000	€000	€000
vi	Costais áitribh			
	<i>Bunmhéid</i>	16,000		
	<i>Forlíontach</i>	21,445		
		37,445	20,013	75,133
vii	Athbhreithnithe beartais, seirbhísí comhairliúcháin agus taighde	250	180	52
viii	Bearta forlíontacha don AE	—	—	1,261
ix	Seirbhísí saotharlainne	12,083	12,732	12,612
		404,618	381,557	427,095

Nóta ^a Rinneadh athanailís ar fhigiúirí comparáideacha 2023 chun léiriú a thabhairt ar an gcatagóirí nuashonraithe ar mhíreanna caiteachais in 2024.

Éagsúlachtaí suntasacha

Leagtar amach sa nóta seo na cúiseanna leis na héagsúlachtaí suntasacha (+/- 25% agus €100,000) i gcaiteachas riaracháin.

vi Costais áitribh

Soláthar measta €16.000 milliún; toradh €20.013 milliún

Tharla an méadú ar chaiteachas €4.013 milliún i gcomparáid leis an meastachán bunaidh mar gheall ar mhaoiniú breise ar chostais a bhain le huasghrádú Europort Ros Láir. Is tionscadal bonneagair ríthábhachtach é seo chun an bonneagar buan riachtanach a fhorbairt chun cloí le rialuithe Custaim, sláintíochta agus fiteashláintíochta agus rialuithe oifigiúla bia mar thoradh ar Brexit. D'foc an Roinn cuid dá costais a bhain leis an uasghrádú seo ar Europort Ros Láir le hOifig na nOibreacha Poiblí, arb ionann iad agus €10.184 milliún.

Clár A Sábháilteacht Bia, Sláinte Ainmhithe agus Plandaí agus Leas Ainmhithe

		2024		2023
		Soláthar meastacháin	Olltoradh	Olltoradh
		€000	€000	€000
A.1	Riarachán – pá			
	<i>Bunmhéid</i>	148,619		
	<i>Forlíontach</i>	4,220		
			152,839	147,222
				139,033
A.2	Riarachán – neamhphá			
	<i>Bunmhéid</i>	74,679		
	<i>Forlíontach</i>	21,945		
			96,624	82,334
				136,638
A.3	Sábháilteacht bia, sláinte ainmhithe agus plandaí agus leas ainmhithe			
	<i>Bunmhéid</i>	98,279		
	<i>Géilleadh iarchurtha</i>	2,600		
	<i>Forlíontach</i>	(3,700)		
			97,179	87,856
				109,263
A.4	Díothú eitinn bhólachta agus brúisealóise			
	<i>Bunmhéid</i>	57,059		
	<i>Forlíontach</i>	40,700		
			97,759	100,618
				74,284
			444,401	418,030
				459,218

Éagsúlachtaí suntasacha

Leagtar amach sa mhéid seo a leanas na cúiseanna atá le héagsúlachtaí suntasacha i gcaiteachas cláir neamhriaracháin (+/- 5% agus €100,000).

A.3 Sábháilteacht bia, sláinte ainmhithe agus plandaí agus leas ainmhithe

Foráil mheasta €100.879 milliún; toradh €87.856 milliún

Ba é ba chúis leis an easnamh caiteachais €13.023 milliún i gcomparáid leis an meastachán bunaidh ná coigilteas a tháinig chun cinn i roinnt scéimeanna. Tharla coigilteas €4.6 milliún i dtionscadail diúscartha feola agus min cnámh mar gheall ar leibhéal na n-éileamh a cuireadh isteach in 2024 a bheith níos ísle ná mar a bhíodhas ag súil leis. Tharla coigilteas €3.9 milliún i gcúiteamh feirmeacha mince freisin mar gheall ar leibhéal na n-éileamh a próiseáladh in 2024 a bheith níos ísle ná mar a bhíodhas ag súil leis. Bhí coigilteas níos lú i gceist leis an €4.5 milliún eile thar roinnt fo-cheannteideal.

A.4 Díothú eitinn bhólachta agus bruissealóise
Foráil mheasta €57.059 milliún; toradh €100.618 milliún

Tharla an méadú ar chaiteachas €43.559 milliún i gcomparáid leis an meastachán bunaidh mar gheall ar leibhéal méadaithe ar chostais a bhain le huasghrádú Europort Ros Láir.

Ba é an phríomhspreagadh leis an méadú seo ar chaiteachas ná €31 milliún breise don Scéim Luachála Margaidh ar an bhFeirm, arb í an príomhbheart cúitimh atá ar fáil d'úinéirí tréada a bhfuil a dtréada buailte ag ráig eitinn. Leithdháileadh €3.5 milliún breise chun íocaíocht a thabhairt do chleachtóirí tréidliachta príobháideacha (PVPanna) as tástáil eitinn a dhéanamh agus leithdháileadh €5.6 milliún eile le haghaidh cúitimh eile. Ba choigilteas níos lú thar roinnt fo-cheanteidil éagsúla an €3.4 milliún eile.

Clár B Tacaíocht agus Rialuithe Feirme/Earnála

		2024		2023
		Soláthar meastacháin	Olltoradh	Olltoradh
		€000	€000	€000
B. 1	Riarachán – pá			
	<i>Bunmhéid</i>	70,062		
	<i>Forlíontach</i>	1,000		
			71,062	68,032
B. 2	Riarachán – neamhphá			
	<i>Bunmhéid</i>	31,646		
	<i>Forlíontach</i>	6,300		
			37,946	35,919
B. 3	Scéimeanna agra-chomhshaoil			
	<i>Bunmhéid</i>	92,499		
	<i>Forlíontach</i>	(2,500)		
			89,999	122,084
B. 4	Scéim um limistéir srianta nádúrtha		247,000	248,386
B. 5	Forbairt talmhaíochta agus bia (feirmeoireacht)			
	<i>Bunmhéid</i>	42,635		
	<i>Géilleadh iarchurtha</i>	18,000		
	<i>Forlíontach</i>	(3,000)		
			57,635	42,473
B. 6	Scéimeanna inbhuanaitheachta maíreola			
	<i>Bunmhéid</i>	83,450		
	<i>Forlíontach</i>	2,000		
			85,450	51,909
B. 7	Aistriú eolais		25	—

		2024		2023
		Soláthar meastacháin	Olltoradh	Olltoradh
		€000	€000	€000
B. 8	Scéim leasa ainmhithe do chaoirigh			
	<i>Bunmhéid</i>	20,000		
	<i>Forlíontach</i>	<u>1,320</u>		
		21,320	20,171	20,958
B. 9	Scéim luathscoir	—	(12)	(11)
B. 10	Foraoiseacht agus bithfhuinneamh			
	<i>Bunmhéid</i>	97,000		
	<i>Géilleadh iarchurtha</i>	<u>18,000</u>		
		115,000	73,271	73,746
B. 11	Costais rialaithe agus scéimeanna tacaíochta eile			
	<i>Bunmhéid</i>	21,000		
	<i>Forlíontach</i>	<u>(1,000)</u>		
		20,000	18,227	18,672
B. 12	Scéimeanna eile			
	<i>Bunmhéid</i>	23,314		
	<i>Forlíontach</i>	<u>10,000</u>		
		33,314	30,817	39,037
B. 13	Bearta cánach carbóin agus Ciste um Aistriú Cóir		3,850	2,905
B. 14	Scéim Comhshaoil Agra-Aeráide Tuaithe			
	<i>Bunmhéid</i>	200,000		
	<i>Forlíontach</i>	<u>134,600</u>		
		334,600	342,754	94,143
B. 15	An Scéim maidir le Feirmeoireacht Orgánach			
	<i>Bunmhéid</i>	47,000		
	<i>Forlíontach</i>	<u>(31,000)</u>		
		16,000	23,204	13,332
B. 16	Scéim Mairteola Brexit	—	—	31,247
		<u>1,133,201</u>	<u>1,079,651</u>	<u>862,832</u>

Éagsúlachtaí suntasacha

Leagtar amach sa mhéid seo a leanas na cúiseanna atá le héagsúlachtaí suntasacha i gcaiteachas cláir neamhriaracháin (+/- 5% agus €100,000).

B.3 Scéimeanna agra-chomhshaoil

Soláthar sna meastacháin €92.499 milliún; toradh €83.261 milliún

Ba é ba chúis leis an easnamh caiteachais €9.238 milliún i gcomparáid leis an meastachán bunaidh ná coigilteas a tháinig chun cinn i roinnt scéimeanna. Bhí tionchar ag géarchéim costais maireachtála ar an nglacadh le scéimeanna infheistíochta caipitil agus bhí tionchar éigin ag saincheisteanna soláthair ar chríochnú tionscadal. Tá réamh-mheastacháin bunaithe ar leibhéal na gceaduithe a eisíodh agus ar an dóchúlacht go leanfaidh iarratasóirí lena n-infheistíochtaí laistigh den tréimhse ama atá leithroinnte ach mar thoradh ar chostais mhéadaitheacha sa tionscal tógála, rinne roinnt iarratasóirí oibreacha beartaithe a chur ar athló nó a laghdú.

B.5 Forbairt talmhaíochta agus bia (feirmeoireacht)

Soláthar sna meastacháin €60.635 milliún; toradh €46.854 milliún

Ba é ba chúis go príomha leis an easnamh caiteachais €13.781 milliún i gcomparáid leis an meastachán bunaidh ná moilleanna íocaíochta a bhain le forbairt córais uasghrádaithe don scéim TAMS 3.

Ina theannta sin, b'fhéidir gur shocraigh roinnt feirmeoirí gan dul ar aghaidh lena gceadú infheistíochta reatha agus ina ionad sin gur chuir siad iarratas isteach faoin scéim TAMS 3 a mheallann leibhéal níos airde cúnaimh deontais do scéimeanna áirithe.

B.10 Foraoiseacht agus bithfhuinneamh

Soláthar measta €115.000 milliún; toradh €73.271 milliún

Ba é ba chúis leis an easnamh caiteachais €41.729 milliún i gcomparáid leis an meastachán bunaidh ná leibhéal phlandála ní b'ísle ná mar a bhí coinne leis. Tá scéimeanna foraoiseachta faoi stiúir an éilimh agus bhí foráil déanta i meastachán 2024 do phlandáil suas le 8,000 heicteár faoin scéim. Níor tháinig an leibhéal plandála seo i gcrích.

B.11 Costais rialaithe agus scéimeanna tacaíochta eile

Soláthar measta €21.000 milliún; toradh €18.227 milliún

Ba é ba chúis go príomha leis an easnamh caiteachais €2.773 milliún i gcomparáid leis an meastachán bunaidh ná costais a bhain leis an gconradh don Chóras Comhtháite Riaracháin agus Rialaithe (IACS) a bhí níos ísle ná mar a bhíodhas ag súil leis. Ina theannta sin, bhí drochthionchar ag an drochaimsir ar an gcuideachta a bheith in ann íomhánna a fháil.

B.12 Scéimeanna eile

Soláthar measta €23.314 milliún; toradh €30.817 milliún

Ba é an chúis ba mhó leis an méadú ar chaiteachas €7.503 milliún i gcomparáid leis an meastachán bunaidh ná íocaíochtaí iarmharacha 2023 ó scéimeanna tacaíochta amhail an Clár Aolaithe agus an Scéim Dreasachta Curaíochta a bheith á n-íoc in 2024. Maoiníodh tacaíocht airgeadais do Scéim Iompair Farae nua ón bhfo-mhírcheann seo i rith na bliana freisin.

B.13 Bearta cánach carbóin

Soláthar measta €3.850 milliún; toradh €2.086 milliún

Is iad na castachtaí a bhaineann le tionscadail phíolótacha a cheadú, amhail faoin Scéim Tionscnaimh Taispeána Bithgheilleagair, is mó is cúis leis an easnamh caiteachais €1.764 milliún i gcomparáid leis an meastachán bunaidh.

B.14 Scéim Timpeallachta Tuaithe Talmhaíochta agus Aeráide

Soláthar measta €200.000 milliún; toradh €342.754 milliún

Is iad na castachtaí a bhaineann leis an tionscadal a chur ar fáil agus na moilleanna gaolmhara ó thaobh íocaíochtaí bliana scéime a dhéanamh ba mhó ba chúis leis an easnamh caiteachais €142.754 milliún i gcomparáid leis an meastachán bunaidh. Íocaíochtaí bliana scéime iarmharacha ó 2023 eisithe le linn 2024 mar aon le híocaíochtaí na bliana reatha.

B.15 An Scéim um Fheirmeoireacht Orgánach

Soláthar measta €47.000 milliún; toradh €23.204 milliún

Ba é ba chúis leis an easnamh caiteachais €23.796 milliún i gcomparáid leis an meastachán bunaidh ná an cinneadh úsáid uasmhéadaithe a bhaint as maoiniú EURI a bhfuil dáta tarraingthe anuas deiridh aige faoi dheireadh 2025. Cinneadh an leas is fearr is féidir a bhaint as an bhfoinse maoinithe sin in 2024, rud a d'fhág go raibh tearc-chaiteachas ann faoin bhfo-cheannteideal seo.

Clár C Beartas agus Straitéis

		2024		2023
		Soláthar meastacháin	Olltoradh	Olltoradh
		€000	€000	€000
C.1	Riarachán – pá		20,530	19,388
C.2	Riarachán – neamhphá			
	<i>Bunmhéid</i>	6,766		
	<i>Forlíontach</i>	100		
		6,866	6,905	8,565
C.3	Taighde, cáilíocht agus deimhniú			
	<i>Bunmhéid</i>	34,294		
	<i>Forlíontach</i>	5,000		
		39,294	44,223	38,621
C.4	Forbairt talmhaíochta agus bia (neamhfheirm)	16,220	10,757	15,816
C.5	Deontas ó Theagasc			
	<i>Bunmhéid</i>	170,450		
	<i>Forlíontach</i>	(470)		
		169,980	167,163	156,476
C.6	Deontas ón mBord Bia			
	<i>Bunmhéid</i>	57,378		
	<i>Forlíontach</i>	750		
		58,128	57,875	55,486
C.7	Ciste Rásaíochta Capall agus Con	95,000	95,000	91,000
C.8	Ciste Nuálaíochta agus Forbartha Tuaithe CEDRA	1,500	1,491	1,482

		2024		2023
		Soláthar meastacháin	Olltoradh	Olltoradh
		€000	€000	€000
C.9	Tabhartais cabhrach bia – an Clár Domhanda Bia			
	Bunmhéid	—		
	Forlíontach	18,000		
		18,000	35,000	25,000
C.10	Scéimeanna iasachta SBCI	400	196	18,517
C.11	Seirbhísí eile	14,361	10,930	12,679
C.12	Tacaíochtaí eachaí eile	6,450	5,228	4,647
C.13	An Rialálaí Agraibhia			
	Bunmhéid	2,590		
	Forlíontach	(1,000)		
		1,590	1,485	—
		447,755	456,783	447,677

Éagsúlachtaí suntasacha

Leagtar amach sa mhéid seo a leanas na cúiseanna atá le héagsúlachtaí suntasacha i gcaiteachas cláir neamhriaracháin (+/- 5% agus €100,000).

C.3 Taighde, cáilíocht agus deimhniú

Soláthar measta €34.294 milliún; toradh €44.223 milliún

Tharla an méadú ar chaiteachas €9.929 milliún i gcomparáid leis an meastachán bunaidh mar gheall ar sholáthar maoinithe na Roinne don Bhord Bia i dtreo na Scéime Dearbhaithe Mairteola agus Uaineola Inbhuanaithe.

C.4 Forbairt agus cur chun cinn talmhaíochta agus bia (neamhfheirm)

Soláthar measta €16.220 milliún; toradh €10.757 milliún

Ba é ba chúis go príomha leis an easnamh caiteachais €5.463 milliún i gcomparáid leis an meastachán bunaidh mar gheall ar choigilteas a tháinig chun cinn i roinnt scéimeanna. Féadfaidh scéimeanna infheistíochta caipitil den sórt sin a bheith casta agus ní mór ullmhúchán agus pleanáil mhór a dhéanamh ina leith. Beidh an Scéim ar bun ar feadh roinnt blianta agus tarraingeofar maoiniú anuas de réir mar a chuirfear tionscadail chaipitil i gcrích.

C.9 Tabhartais cabhrach bia – an Clár Domhanda Bia

Soláthar meastacháin €nialasach; olltoradh €35 milliún

Ba é ba chúis leis an méadú €35 milliún ar chaiteachas i gcomparáid leis an meastachán bunaidh ná réamhíocaíocht amach i leith ranníocaíocht 2025 na hÉireann faoin gComhaontú Comhpháirtíochta Straitéisí 2025-2027. Rinneadh an íocaíocht seo go déanach in 2024 tar éis iarratas ón gClár Bia Domhanda. Tá an méid seo san áireamh sna réamhíocaíochtaí sa ráiteas airgeadais.

C.10 Scéimeanna iasachta Chorporáid Baincéireachta Straitéiseach na hÉireann (SBCI)

Soláthar measta €400,000; toradh €196,000

Ba é ba chúis leis an easnamh caiteachais €204,000 i gcomparáid leis an meastachán bunaidh ná an deacracht a bhaineann le leibhéal mainneachtana a bhaineann le Scéim Ráthaíochta Creidmheasa na hÚcráine (UCGS) a thuar go cruinn. Cuidíonn an scéim seo le fiontair bheaga agus mheánmhéide (FBManna) costais mhéadaithe a chomhlíonadh agus oiriúnú do chúinsí trádála eacnamaíocha luaineacha a eascraíonn as an gcogadh san Úcráin. Faoi na scéimeanna seo, tugann an roinn cúiteamh don roinn Fiontar, Trádála agus Fostaíochta as mainneachtainí iasachta a eascraíonn as iasachtaí táirgeoirí príomhúla.

C.11 Seirbhísí eile

Soláthar measta €14.361 milliún; toradh €10.930 milliún

Ba é ba chúis leis an easnamh caiteachais €3.431 milliún i gcomparáid leis an meastachán bunaidh ná go raibh na costais a bhaineann le seirbhísí dlí ní ba lú ná mar a bhí coinne leis.

C.12 Tacaíochtaí eachaí eile

Soláthar measta €6.450 milliún; toradh €5.228 milliún

Ba é ba chúis leis an easnamh caiteachais €1.222 milliún i gcomparáid leis an meastachán bunaidh ná nár leanadh ar aghaidh le hathfhorbairt Ionad Eachaí na hÉireann in 2024.

C.13 An Rialálaí Agraibhia

Soláthar measta €2.590 milliún; toradh €1.485 milliún

Ba é ba chúis leis an easnamh caiteachais €1.105 milliún i gcomparáid leis an meastachán bunaidh ná moilleanna reachtacha a raibh tionchar acu ar uainiú bhunú oifig nua an Rialtóra Agraibhia. Dá bhrí sin, bhí an leibhéal caiteachais le linn 2024 níos ísle ná mar a bhíodhas ag súil leis.

Clár D Earnáil Bia Mara

		2024		2023
		Soláthar meastacháin	Olltoradh	Olltoradh
		€000	€000	€000
D.1	Riarachán – pá			
	<i>Bunmhéid</i>	11,793		
	<i>Forlíontach</i>	180		
			11,973	12,125
				11,451
D.2	Riarachán – neamhphá			
	<i>Bunmhéid</i>	7,242		
	<i>Forlíontach</i>	100		
			7,342	7,498
				8,069
D.3	Iascaigh			
	<i>Bunmhéid</i>	45,394		
	<i>Géilleadh iarchurtha</i>	7,000		
	<i>Forlíontach</i>	400		
			52,794	49,252
				86,500

		2024		2023
		Soláthar meastacháin	Olltoradh	Olltoradh
		€000	€000	€000
D.4	Deontas ó Fhoras na Mara			
	<i>Bunmhéid</i>	43,377		
	<i>Forlíontach</i>	(770)		
			42,607	41,405
D.5	Deontas ó Bhord lascaigh Mhara			
	<i>Bunmhéid</i>	35,388		
	<i>Forlíontach</i>	(600)		
			34,788	178,642
D.6	An tÚdarás um Chosaint lascaigh Mhara			
	<i>Bunmhéid</i>	27,414		
	<i>Forlíontach</i>	(2,575)		
			24,839	21,623
D.7	Tionscadal feabhsúcháin Inis Sionnach		—	25
		174,343	169,373	347,715

Éagsúlachtaí suntasacha

Leagtar amach sa mhéid seo a leanas na cúiseanna atá le héagsúlachtaí suntasacha i gcaiteachas cláir neamhriaracháin (+/- 5% agus €100,000).

D.3 lascaigh

Soláthar measta €52.394 milliún; toradh €49.252 milliún

Ba é ba chúis leis an easnamh caiteachais €3.142 milliún i gcomparáid leis an meastachán bunaidh ná an caiteachas neamhleor ar roinnt clár forbartha caipitil calafoirt. Cuireadh stop le tionscadal ché domhain hara Ros an Mhíl, rud a d'fhág go ndearnadh €6.5 milliún a athdháileadh ar thionscadail eile laistigh den chlár caipitil. Mar gheall ar thráthúlacht an athdháilte, ní raibh roinnt tionscadal curtha i gcrích go hiomlán faoi dheireadh na bliana agus mar thoradh air sin, bhí coigilteas foriomlán de €2.7 milliún ann. Rinneadh tuilleadh coigiltis laistigh den leithdháileadh atá ar fáil d'údaráis áitiúla do thionscadail bonneagair mhuirí, áit a raibh an tarraingt anuas €400,000 níos lú ná mar a bhíothas ag súil leis.

D.6 An tÚdarás um Chosaint lascaigh Mhara

Soláthar measta €27.414 milliún; toradh €22.979 milliún

Ba é ba chúis leis an easnamh caiteachais €4.435 milliún i gcomparáid leis an meastachán bunaidh ná coigilteas €1.786 milliún ar phá agus pinsin mar gheall ar an moill ar earcaíocht foirne nua agus líon ní b'ísle scoir ná mar a bhí coinne leis.

Mar thoradh díreach air seo, bhí coigilteas oibríochtúil breise de €2.649 milliún i gcostais seirbhísí tacaíochta, lena n-áirítear táillí TF, sláinte & sábháilteachta agus earcaíochta, chomh maith le coigilteas caiteachais chaipitil inchurtha i leith athruithe sna hamlínte a bhaineann le hathlonnú oifig chalafoirt Chloich na Coillte go Dairbhre. Bhí moill ar sheachadadh Seirbhíse Cigireachtaí Digiteacha don Údarás um Chosaint Iascaigh Mhara le coigilteas i gcostais neamhphá freisin.

Nóta 4 Fáltais

4.1 Leithreasáí i gcabhair

		2024		2023
		Soláthar meastacháin	Réadaithe	Réadaithe
		€000	€000	€000
1	Aisghabháil tuarastail etc. oifigeach ar iasacht do chomhlachtaí seachtracha	1,000	607	563
2	Taiscí agus urrúis a cailleadh	1	77	2,373
3	Fáltais ó tháillí cigireachta ag monarchana feola	19,455	20,212	21,133
4	Fáltais ó tháillí cigireachta tréidliachta le haghaidh onnmhairí beo	—	1,071	1,029
5	Fáltais ó tháillí as seirbhísí cigireachta áitreabh déiríochta	4,300	4,343	3,971
6	Fáltais ó dhíolachán vacsaíní etc.	675	540	510
7	Fáltais ó tháillí tástála síolta etc.	2,385	2,905	3,472
8	Fáltais ó ranníocaíochtaí feirmeoirí maidir le díothú na heitinne	8,171	8,097	8,045
9	Fáltais ó Choimisiún na Talún	210	146	141
10	CETFT (Ciste Talmhaíochta Eorpach um Fhorbairt Tuaithe)	300,000	323,582	141,570
11	Ciste Tréidliachta	335	1,320	2,094
12	Fáltais Ráthaíochta eile AE (talmhaíocht)	4,062	—	9
13	Fáltais ó fhíneálacha agus ó fhorghéilleadh i leith iascaigh mhara	30	—	11
14	Fáltais faoi Achtanna 1933 agus 1954	130	121	160
15	Táillí ceadúnais dobharshaothraithe	556	607	639
16	Fáltais AE as CEMI	35,700	36,917	6,792

	2024		2023
	Soláthar	Réadaithe	Réadaithe
	meastacháin		
	€000	€000	€000
17 Fáltais ó Chórais Bhia Inbhuanaithe Éireann	2,100	1,001	127
18 Fáltais ó ranníocaíochtaí aoisliúntais breise ar luach saothair seirbhíse poiblí	8,377	12,781	11,833
19 Fáltais NGEU	45,000	51,221	33,202
20 Fáltais ceadúnaithe foraoiseachta	80	77	51
21 Fáltais ilghnéitheach	4,000	10,812	7,669
	436,567	476,437	245,394

Éagsúlachtaí suntasacha

Leagtar amach anseo na cúiseanna leis na héagsúlachtaí suntasacha i leithreasá i gcabhair (+/- 5% agus €100,000). Ar an iomlán, bhí leithreasá i gcabhair €39.870 milliún ní b'isle ná an réamh-mheastachán.

1 Aisghabháil tuarastal, etc. d'oifigigh ar iasacht do chomhlachtaí seachtracha

Soláthar measta €1.000 milliún; réadaithe €607,000

Tharla an laghdú €393,000 mar gheall ar luaineacht ar aisghabhálacha tuarastail in aon bhliain ar leith ar roinnt cúiseanna, lena n-áirítear earcaíocht foirne, aistrithe ar shoghluaisteacht agus scoir.

4 Fáltas ó tháillí cigireachta tréidliachta le haghaidh onnmhairí beo

Soláthar measta €nialas; réadaithe €1.071 milliún

Is é an phríomhchúis leis an méadú €1.071 milliún ná an leibhéal níos airde cigireachtaí tréidliachta ar eallach agus ar chapaill araon, rud a d'fhág go raibh fáltais €925,000 agus €123,000 faoi seach ann.

6 Fáltas ó dhíolachán vacsaíní etc.

Soláthar measta €675,000; réadaithe €540,000

Is é an phríomhchúis leis an laghdú €135,000 ná laghdú ar tháillí saotharlainne mar thoradh ar laghdú ar an éileamh ar thástáil saotharlainne.

7 Fáltas ó tháillí tástála síolta etc.

Soláthar measta €2.385 milliún; réadaithe €2.905 milliún

Is é an phríomhchúis leis an méadú €520,000 den chuid is mó ná fáltais chlárúcháin lotnaidicídí €564,000 a bhí níos airde ná mar a bhí coinne leis.

10 CETFT (Ciste Talmhaíochta Eorpach um Fhorbairt Tuaithe)

Soláthar measta €300.000 milliún; réadaithe €323.582 milliún

Is é an phríomhchúis leis an méadú €23.582 milliún ná maoiniú roimh ré a fháil faoin bPlean Straitéiseach CSP (an Comhbheartas Talmhaíochta).

11 Ciste Tréidliachta

Soláthar measta €335,000; réadaithe €1.320 milliún

Is é an phríomhchúis leis an méadú €985,000 ná fáлтаis os cionn €1.100 milliún le haghaidh cómhaoiniú AE a bhaineann leis an ráig den fhliú éanúil.

12 Fáltas Ráthaíochta eile AE (talmhaíocht)

Soláthar measta €4.062 milliún; réadaithe €nialas

Is é an chúis leis an laghdú €4.062 milliún ná athrú i reachtaíocht AE. Socraíodh an meastachán ar an mbonn go bhfaigheadh an Roinn airgead ón AE chun éilimh eatramhacha eagraíochtaí táirgeoirí a mhaoiniú. Mar sin féin, íocadh na héilimh seo go díreach ó mhaoiniú Cholún 1 agus dá bhrí sin, ní raibh aon aisghabháil dlite.

17 Fáltas ó Chórais Bhia Inbhuanaithe Éireann

Soláthar measta €2.100 milliún; réadaithe €1.001 milliún

Is é is cúis leis an laghdú ar fháltais de €1.099 milliún ná uainiú agus sreabhadh oibre tionscadal idirnáisiúnta comhroinnte eolais. Chuir moilleanna ar thosú tionscadail amháin agus laghdú scála comhaontaithe tionscadail eile leis an éagsúlacht seo.

18 Fáltas ó ranníocaíocht bhreise pinsin ar luach saothair seirbhíse poiblí

Soláthar measta €8.377 milliún; réadaithe €12.781 milliún

Is é an phríomhchúis leis an méadú €4.404 milliún ná méadú ar fháltais tobhaigh pinsin na Roinne Talmhaíochta, Bia agus Mara agus ar fháltais tobhaigh pinsin Teagasc araon.

19 Fáltas NGEU

Soláthar measta €45.000 milliún; réadaithe €51.221 milliún

Is é is cúis leis an méadú €6.221 milliún ar fháltais ná úsáid chistí EURI ar Scéim Orgánach 2023 a aisíocadh in 2024. Bhí an leibhéal méadaithe seo de mhaoiniú EURI níos mó ná mar a bhí coinne leis le linn 2024.

21 Fáltas ilghnéitheach

Soláthar measta €4.000 milliún; réadaithe €10.812 milliún

Is iad seo a leanas na príomhchúiseanna leis an méadú €6.812 milliún:

- fuarthas banna feidhmíochta €2.344 milliún mar gheall ar neamhfheidhmíocht chonraitheora ar Thionscadal Chuan Bhaile Chaisleáin Bhéarra,
- fáltas €964,000 le haghaidh caillteanais stoic idirghabhála dlite d'Éirinn tar éis imréiteach chuntas EU2023,
- méadú €671,000 ar fháltais phinsin Teagasc agus
- méadú €226,000 ar fháltais Phas Peataí.

Nóta 5 Foireann agus Luach Saothair

5.1 Líon na bhfostaithe

Coibhéisí lánaimseartha	2024	2023
Líon na foirne ag deireadh na bliana		
An Roinn	3,854	3,840
Gníomhaireachtaí ^a	1,473	1,751
	5,327	5,591

Nóta ^a Is iad na gníomhaireachtaí atá faoi choimirce na Roinne lena ngabhann gné phá ina ndeontas mar a fhoráiltear i meastacháin na Roinne ná an Bord Bia, Bord Iascaigh Mhara, Foras na Mara, an tÚdarás um Chosaint Iascaigh Mhara agus Teagasc.

5.2 Pá

Luach saothair fhoireann na Roinne		
	2024	2023
	€000	€000
Pá	223,322	211,823
Liúntais dleachtanna níos airde, speisialta nó breise	506	554
Liúntais eile	3,026	2,760
Ragobair agus freastal breise	3,713	3,236
Liúntais seala	2,289	2,178
ÁSPC an fhostóra	19,938	18,148
Pá iomlán	252,794	238,699

Luach saothair fhoireann na gníomhaireachta		
	2024	2023
	€000	€000
Pá ^a	97,375	93,135
Liúntais dleachtanna níos airde, speisialta nó breise	2,089	1,397
Liúntais eile	1,259	485
Ragobair agus freastal breise	892	116
Íocaíochtaí bónais	433	430
ÁSPC an fhostóra ^a	11,595	10,550
Íocaíochtaí iomarcaíochta	7	—
Pá iomlán	113,650	106,113

Nóta ^a Rinneadh athanailís ar fhigiúirí 2023 chun iad a ailíniú le modheolaíocht 2024.

5.3 Liúntais agus focaíochtaí ragoibre

	Líon na bhfaighteo irí	Faighteoirí € 10,000 nó níos mó	Íocaíocht aonair is airde	
			2024	2023
			€	€
Foireann na Roinne				
Liúntais dleachtanna níos airde, speisialta nó breise	129	7	22,645	18,391
Liúntais seala	254	87	29,421	27,254
Liúntais eile	1,082	27	57,053	60,624
Ragobair agus tinreamh breise	892	110	51,114	32,653
Luach saothair breise i níos mó ná catagóir amháin	840	86	42,315	45,091
Foireann na Gníomhaireachta				
Liúntais dleachtanna níos airde, speisialta nó breise	194	83	27,134	27,025
Liúntais eile	288	52	25,675	19,294
Ragobair	159	39	21,285	28,802
Luach saothair breise i níos mó ná catagóir amháin	83	65	34,594	34,746

5.4
bandaí pá fostaithe na Roinne

Líon na bhfostaithe sa Roinn a bhfuil a sochair fostaithe iomlána (lena n-áirítear bunphá, liúntais, ragobair; gan ÁSPC an fhostóra, costais phinsin an fhostóra a áireamh) don bhliain airgeadais idir €20,000 agus €59,999 agus laistigh de gach banda €10,000 ó €60,000 suas tá siad seo a leanas:

Bandaí pá (€)		Líon fostaithe	
Ó	Chuig	2024	2023
20,000	59,999	2,476	2,684
60,000	69,999	480	444
70,000	79,999	342	285
80,000	89,999	190	165
90,000	99,999	134	130
100,000	109,999	90	79
110,000	119,999	85	99
120,000	129,999	70	39
130,000	139,999	29	17
140,000	149,999	16	10
150,000	159,999	6	1
160,000	169,999	5	3
170,000	179,999	2	2
180,000	189,999	2	—
190,000	199,999	—	—
200,000	209,999	—	—
210,000	219,999	—	—
220,000	229,999	—	1
230,000	239,999	1	—
240,000	249,999	—	—
250,000	259,999	—	—
260,000	269,999	—	—
270,000	279,999	—	—
280,000	289,999	—	—
290,000	299,999	—	—
300,000	309,999	—	1

5.5
Luach saothair agus sochair an Oifigh Chuntasaíochta

Seo a leanas luach saothair agus sochair incháinithe an Oifigh Chuntasaíochta don bhliain airgeadais:

	2024	2023
	€000	€000
Bunphá	238	227
	238	227

Ní áirítear thuas luach na sochar a tuilleadh sa tréimhse. Is ball den scéim pinsin aoisliúntais a bunaíodh roimh 1995 an tOifigeach Cuntasaíochta agus ní shíneann a theidlíochtaí maidir le sochair aoisliúntais thar théarmaí caighdeánacha na scéime sin.

5.6 Socruithe eile luach saothair

Athfhostaíodh ar bhonn táille aon státseirbhíseach déag ar scor a bhí ag fáil pinsean seirbhíse sibhialta, ar chostas iomlán €21,375. Bhí na híocaíochtaí a rinneadh ag teacht le prionsabail an Achta um Sheirbhís Phoiblí (Scéim Aonair agus Forálacha Eile), 2012.

Áirítear sa chuntas seo caiteachas €2,663,759 i leith 42 oifigeach a bhí ag fónamh lasmuigh den Roinn ar feadh cuid de 2024 nó ar feadh tréimhse iomlán di agus a d’foc an Roinn a dtuarastail.

5.7 Ró-íocaíochtaí párolla

amhail an 31 Nollaig	Líon na bhfaighteo irí	2024 €	2023 €
Ró-íocaíochtaí	423	999,257	781,953
Pleananna téarnaimh i bhfeidhm	77	207,018	173,936

Aistríodh 17 bplean aisghabhála ró-íocaíochta i leith 15 duine dar luach €37,978 chuig naoi roinn/oifig rialtais in 2024.

Nóta 6 Ilghnéitheach

6.1 Maoiniú ón AE

Le Rialachán (CE) Uimh. 1290/2005 ón gComhairle tugadh isteach an Ciste Eorpach um Rátháíocht Talmhaíochta (CERT) agus an Ciste Eorpach Talmhaíochta um Fhorbairt Tuaithe (CETFT).

Maoiníonn ciste CERT íocaíochtaí díreacha agus tacaíochtaí margaidh agus cómhaoiníonn CETFT bearta forbartha tuaithe faoi chláir forbartha tuaithe formheasta.

Áirítear ar ghníomhaíochtaí na Roinne bearta arna maoiniú go hiomlán ag CERT agus gníomhaíochtaí arna gcómhaoiniú ag CETFT agus ón Vóta.

Áirítear i gClár B caiteachas i leith gníomhaíochtaí arna gcómhaoiniú ag an AE trí CETFT. Áirítear i gClár C freisin caiteachas i leith gníomhaíochtaí arna gcómhaoiniú ó Chiste Tréidliachta an AE. Áirítear i gCláir C agus D caiteachas i leith gníomhaíochtaí arna gcómhaoiniú ag an AE tríd an gCiste Eorpach um lascaigh Mhuirí, 2014-2020 (CEMI) agus an Ciste Eorpach um lascaigh Mhuirí agus Dobharshaothrú 2021-2027 (CEMI). Áirítear le Clár B muirear ar an Vóta de €3,626,304 le haghaidh Maoiniú AE atá dícheadaithe mar gheall ar chinntí imréitigh comhréireachta agus €449,759 in íocaíochtaí déanacha.

Áirítear sa chuntas ús €2,886,521 a íocadh ar iasachtaí gearrthéarmacha €670 milliún a fuarthas ar iasacht in 2023 chun caiteachas Ráthaíocht CERT a mhaoiniú fad a bheidh sé á aisghabháil ón AE. Aisíocadh na hiasachtaí in 2024 mar aon le hús.

Tugadh ar iasacht €660 milliún san iomlán i gcistí gearrthéarmacha in 2024 chun caiteachas Ráthaíocht CERT a mhaoiniú go dtí go n-aisghabhfar an AE in 2025.

Ioncam agus caiteachas maoinithe ag an AE atá á bhainistiú ag an Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara

	2024	2023
	€milliún	€milliún
Scéim íocaíochta díri/íocaíochta bunúsaí	1,212	1,120
Tacaíochtaí margaidh eile	23	11
Eile	(5)	(3)

Fáltais chómhaoinithe (bearta arna gcómhaoiniú ag an AE) ^a

Cláir Forbartha Tuaithe CETFT	375	157
Ciste Tréidliachta	1	1.6
Fáltais chómhaoinithe eile	2	2

lascaigh

Ciste Muirí agus lascaigh na hEorpa 2014-2020 ^b	36	6.8
--	----	-----

Pá iomlán ^c	1,644	1,295
-------------------------------	--------------	--------------

- Nóta ^a Ní léirítear sa tábla seo ach cómhaoiniú an AE ar na cláir seo.
- ^b Coinnítear fáltais €2.6 milliún ón gCiste Eorpach um Airgeadas agus lascaigh (CEMI) agus €1.4 milliún ó Chiste Eorpach um Airgeadas agus lascaigh (AE) i gCuntas Fionraí i gcomhréir le nósanna imeachta airgeadais phoiblí.
- ^c Faoi rialachán AE 908/2014 Airteagal 28, dearbhaítear méideanna a aisghabhhtar agus déantar iad a ríomh i gcoinne chaiteachas na scéime inar eascair an dliteanas maidir le haisghabháil.

6.2 Ró-íocaíochtaí scéime

amhail an 31 Nollaig	2024	2023
	€000	€000
Ró-íocaíochtaí scéime amhail an 1 Eanáir	1,178	1,743
Ró-íocaíochtaí ardaithe sa bhliain	133,444	11,031
Ceartúcháin	(1,510)	(325)
Aisghabhálacha	(119,242)	(11,230)
Díscríobhanna (nóta 6.3)	(38)	(41)
Ró-íocaíochtaí scéime amhail an 31 Nollaig	13,832	1,178

6.3 Díscríobhanna

amhail an 31 Nollaig	2024	2023
	€	€
Ró-íocaíochtaí scéime:		
Scéim foraoisithe	15,677	—
Scéim um chosaint an chomhshaoil tuaithe	5,013	20,239
Préimheanna ilghnéitheacha AE agus scéimeanna bunaithe ar achar	5,915	2,151
Préimheanna Vóta Ilghnéitheacha	5,047	10,923
Scéim luathscoir	6,538	7,528
	38,190	40,841
Custaiméirí:		
Custaiméirí nach bhfuil ag trádáil a thuilleadh	3,353	3,521
Cúiseanna eile	81	920
	3,434	4,441
	41,624	45,282

6.4 Cúiteamh agus costais dlí

Íocaíochtaí/costais a d'íoc an Roinn sa bhliain					
	Éiligh ag			Iomlán 2024	Iomlán 2023
	Fostaithe	Baill den phobal	Cailltean as nó damáiste		
Líon na gcásanna	9	2	3	14	9
	€000	€000	€000	€000	€000
Costais dlí na Roinne féin	—	—	—	—	—
Íocaíochtaí ag/thar ceann na Roinne					
Cúiteamh	132	—	20	152	265
Costais dlí	40	541	120	701	286
Costais eile	2	—	5	7	6
Iomlán 2024 ^b	174	541	145	860	557
2023 Iomlán	233	324	—	557	

Nóta

a

Amhail an 31 Nollaig 2024, tá 70 cás dlíthíochta ginearálta gan réiteach (2023: 85 cás)

b

Amhail an 31 Nollaig 2024, tá €31,494 san áireamh ag an Roinn i measc na gcreidiúnaithe eile atá dlite, arb ionann é agus na costais dlí iomlána atá dlite don Ghníomhaireacht um Éilimh ar an Stát.

Costais charnacha cásanna a críochnaíodh in 2024

	Éiligh ag			Iomlán
	Fostaithe	Baill den phobal	Cailítean as nó damáiste	
Líon na gcásanna	5	1	3	9
	€000	€000	€000	€000
Costais dlí na Roinne féin	—	—	—	—
Íocaíochtaí ag/thar ceann na Roinne				
Cúiteamh	132	—	20	152
Costais dlí	39	84	120	243
Costais eile	1	—	4	5
Iomlán	172	84	144	400

6.5 Tabhartais cabhrach bia

Rinne Stiúrthóir Feidhmiúcháin an Chláir Dhomhanda Bia (WFP) agus an Roinn Comhaontú Comhpháirtíochta Straitéisí an Chláir Dhomhanda Bia na hÉireann 2025-2027 a shíniú i mí an Mhárta 2025. Leis an gcomhaontú sin leagadh amach tacaíocht mhéadaithe do WFP i gcaitheamh na tréimhse sin, faoi réir leithreasaí buiséid bliantúla ó Dháil Éireann. Leis an gcomhaontú trí bliana leagadh amach íosmhéid €35 milliún de ranníocaíochtaí iltaobhacha in aghaidh na bliana, agus leithdháileadh €105 milliún ar a laghad don iomlán trí bliana faoin gcomhaontú.

Déantar an leithdháileadh seo mar thacaíocht leanúnach do chuspóirí straitéiseacha reatha Chlár Bia an Domhain, is iad sin:

- deireadh a chur leis an ocras trí rochtain ar bhia a chosaint
- feabhas a chur ar an gcothú
- slándáil bia a bhaint amach
- tacú le cur chun feidhme na Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe (SFInna)
- dul i gcomhpháirtíocht le haghaidh torthaí SFI.

Scríobh Stiúrthóir Feidhmiúcháin an WFP chuig an Roinn le fiafraí an bhféadfadh Éire smaoineamh ar leithdháileadh 2025 a íoc amach go luath. D’aontaigh an Roinn le híocaíocht luath de €35 milliún a dhéanamh as leithdháileadh 2025, agus déanfar an íocaíocht i mí na Nollag 2024, agus tá an méid seo san áireamh sna réamhíocaíochtaí sa ráiteas airgeadais. Is ionann an íocaíocht seo agus gealltanais maoinithe na Roinne don WFP faoin gComhaontú Comhpháirtíochta Straitéisí 2025-2027.

Is í an Eagraíocht Bhia agus Talmhaíochta (EBT) an phríomhghníomhaireacht speisialaithe de chuid na Náisiún Aontaithe a stiúrann iarrachtaí idirnáisiúnta chun deireadh a chur leis an ocras ar fud an domhain; slándáil bia a bhaint amach do chách; agus a chinntiú go mbíonn rochtain rialta ag daoine ar a ndóthain bia ardchaighdeán chun saol gníomhach sláintiúil a chaitheamh.

A bhuíochas le síntiúis agus ranníocaíochtaí deonacha breise chuig an EBT, is féidir leis an EBT oibriú i 130 tír ar fhorbairt córas talmhaíochta agus bia inbhuanaithe. B'ionann ranníocaíocht na hÉireann (RTBM) leis an EBT in 2024 agus €4.737 milliún (2023: €4.25 milliún).

6.6 Géilleadh iarchurtha

Is éard atá i gceist le géilleadh iarchurtha ná coigilteas in 2024 de €31.800 milliún i gcaiteachas caipitil sa fho-mhircheann seo a leanas a tugadh anonn go 2025.

Cur síos ar an bhfo-mhircheann		€000
B. 10	Foraoiseacht agus bithfhuinneamh	31,800
		31,800

6.7 Calaois agus calaois amhrasta

	Líon na gcásanna	2024 €000	2023 €000
Calaois amhrasta	31	11	105

Cuireadh an Roinn ar an eolas faoi 31 chás amhrasta calaoise i rith 2024 (2023:4).

In 2024, bunaíodh aonad nua frithchalaoise sa Rannóg Íocaíochtaí Díreacha. Mar thoradh ar obair an aonaid seo, tá méadú suntasach tagtha ar líon na gcásanna a tuairiscíodh don Oifig Calaoise agus a cuireadh leis an gClár Calaoise. I bhformhór na gcásanna seo, níor cuireadh luach airgid ar na caillteanais mheasta féideartha don Státchiste agus b'fhéidir nach ndéanfar é sin go dtí go gcruthófar an chalaois nó a mhalairt.

6.8 Clár Díothaithe Eitinne Bólachta

In 2024, b'ionann costas na scéime (gan costais tuarastail foirne a áireamh) agus €100.618 milliún (2023: €74.284 milliún).

B'ionann costas gach gné den chúiteamh a focadh le feirmeoirí agus €64.010 milliún (2023: €39.817 milliún). Tá an Scéim Luachála Margaidh ar an bhFeirm, an Scéim Fhorlíonta Ioncaim, an Scéim Cruatain agus an Scéim Dídhaonraithe san áireamh leis seo.

Chomh maith le maoiniú ón státchiste, maoinítear costas an chláir trí thobhaigh ar ghalar bólachta arb ionann iad agus €8.091 milliún (2023: €8.039 milliún).

Nóta 7 Ciste Rásaíochta Capall agus Con

Cuntas ar fháltais agus ar íocaíochtaí don bhliain dar críoch an 31 Nollaig 2024

	2024	2023
	€000	€000
Iarmhéid ag an 1 Eanáir	—	—
Fáltais (fo-cheannteideal C.7)	95,000	91,000
Íocaíochtaí		
Rásaíocht Capall Éireann	(76,000)	(72,800)
Rásaíocht Con Éireann	(19,000)	(18,200)
Iarmhéid amhail an 31 Nollaig	—	—

Eisítear íocaíochtaí faoin gCiste do Rásaíocht Capall Éireann (HRI) agus Rásaíocht Con Éireann (RCÉ) (ar ar tugadh Bord na gCon roimhe seo) mar a fhoráiltear faoi alt 12 den Acht um Rásaíocht Capall agus Con, 2001 agus rialacháin ghaolmhara.

Aguisín A Tailte agus foirgnimh faoi úinéireacht an Stáit arna rialú nó arna mbainistiú ag an Roinn nach ndearnadh luachálacha maidir leo.

Talamh	Ceantar Heicteáir
Corcaigh	
Talamh neamhthalmhaíochta Choimisiún na Talún, Áth na gCeannaithe	56.5
Ceapach foraoise, Baile Átha hÚlla	1.0
Ceapach foraoise, Dún ar Aill	1.1
Ceapach foraoise, Cill an Mhuilinn	0.1
Ceapach foraoise, Cill Ia	7.0
Ceapach foraoise, Cill Uird	0.8
Ceapach foraoise, Átha Trasna	1.5
Ceapacha foraoise, Bántír	6.2
Ceapacha foraoise, Dúiche Ealla	6.5
Ceapacha foraoise, Cineál Aodha	5.9
Ceapacha foraoise, Ros Ó gCairbre	11.0
Dún na nGall	
Ceapach foraoise, Leitir Ceanainn	0.2
Baile Átha Cliath	
Ceapach foraoise, Coill an Chaoich	0.7
Gaillimh	
Tailte neamhthalmhaíochta Choimisiún na Talún	
Cúil Lú	52.1
Cill Chúile	1.7
Coill na Meille	1.3
Míleac Mór	12.4
Ros Mór	3.2
An Saighleán	1.7
Chiarraí	
Tailte neamhthalmhaíochta Choimisiún na Talún	
Baile Uí Dhoinnléibhe	284.6
An Gleann Liath	4.0
Ceapach foraoise, Neidín	0.2
Liatroim	
Tailte neamhthalmhaíochta Choimisiún na Talún, Ros Beag	79.0
Luimneach	
Ceapacha foraoise, Átha Dara	3.0
Maigh Eo	

Talamh	Ceantar Heicteáir
Tailte neamhthalmhaíochta Choimisiún na Talún	
Baile Mhic Craith	12.1
Doire	34.8
Uíbh Fhailí	
Tailte neamhthalmhaíochta Choimisiún na Talún	
Eanach Mór	69.4
Baile Uí Aogáin	44.7
An Cloichreán	8.2
Coill an Eanaigh	0.4
Rath Lumar	7.2
Ceapach foraoise, Tulach Mhór	2.5
Ros Comáin	
Tailte neamhthalmhaíochta Choimisiún na Talún	
Baile na hAbhainne/Béal Coille	4.6
Cloonakillig	0.7
Cluain Seanmhaoil	22.4
Cluain Fada	2.9
Cluain Buaile	4.9
Cluain na Cille	4.4
Cléithín	0.6
Cluain Ruacháin	21.9
An Tearmann Mór	55.3
An Tóin Riabhach	10.8
Cluain Seamhair	18.4
Cluain Rí	25.7
An Múr	32.6
Lios ar gCúl	5.3
Ceapacha foraoise, Loch Cé	16.0
Sligeach	
Talamh neamhthalmhaíochta Choimisiún na Talún, Cluain Chaoláin	244.0
Ceapach foraoise, Binn Ghulbain	0.5
Tiobraid Árann	
Ceapacha foraoise, Cill Síoláin	1.9
An Iarmhí	
Talamh neamhthalmhaíochta Choimisiún na Talún, Clonthread	26.6
Ceapach foraoise, Loch Ainninn	14.5
Loch Garman	

Talamh	Ceantar Heicteáir
Ceapach foraoise, Fotharta	4.8
Ceapacha foraoise, Guaire	11.1
Cill Mhantáin	
Ceapach foraoise, An Abhainn Mhór	1.0
Ceapach foraoise, Áth na Sceire	4.0
Ceapach foraoise, Gleann Dá Loch	7.6
Ceapach foraoise, Teach Sagard	1.4
Ceapach foraoise, Gleann Ó Máil	3.0

Maoín ag cuanta iascaigh

Ina theannta sin, tá talamh agus foirgnimh ag 6 lárionad cuan iascaigh dílsithe don Aire. Tugtar cuntas ar leithligh iontu i gcuntas Chiste na Lárionad Cuan Iascaigh.